

VATANPARVAR

MILLIY ARMIYAMIZ YANGI O'ZBEKISTONNING MUSTAHKAM QALQONIDIR!

● Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqa boshlagan ● 2024-yil 26-yanvar, №4 (3066)

4-5 ASKARLARGA
IMTIYOZ SINIVI

8 TURKISTON
QO'RBOSHLARI

11 MILLAT TAQDIRIGA
DAXLDOR INSONLAR

12 ZIYORAT QILMOQQA
ERTA TONGDA KEL

18 ILK DEBYUT,
ILK NOKAUT

QANCHA SHONING BO'LSA, VATANNI KO'TAR!

IJTIMOIIY-SIYOSIY, MA'NAVIY-MA'RIFIY, HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

BIZ
HAQIMIZDA

@ vatanparvar-bt@umail.uz
t.me/mv_vatanparvar_uz

t.me/mudofaavazirligi
facebook.com/mudofaavazirligi

instagram.com/mudofaavazirligi
youtube.com/c/uzarmiya

VATANPARVARLIK RUHI VUJUDIMIZDA

Vatanparvarlik – betakror tuyg'u. U Vatan tushunchasidan ayro bo'lmaydi. Vatan o'zi nima? Bu – shu muqaddas zamin, ota makonimiz, ona diyorumiz – Yangi O'zbekiston. Vatan – muborak tuprog'imizning eng kichik zarrasidan tortib charog'on osmonimiz. Xalqimizning tili, tarixi, madaniyati, urf-odatlar, qadriyatlar shakllanib, kamol topgan zamin – ajdodlarimiz makoni bu – Vatan.

KELING, BIR ESGA OLAYLIK

Dunyo ilm-fani taraqqiyotida bemisl o'ringa ega, jahonda "barcha zamonlarning eng buyuk matematigi" deb ta'riflanadigan matematik, astronom, geograf, qomusiy olim kim? Hozirgi "arab" raqamlari, umumiy nol va o'nlik sanoq tizimi kabi inqilobiy matematik tushunchalarga kim asos solgan? Bugungi "algebra" so'zi kimning nomidan kelib chiqqan? Bizning ajdodimiz – Muso al-Xorazmiy.

FAXRLANAMIZ

Butunjahon tibbiyot ilmi ravnaqiga beqiyos hissa qo'shgan, G'arbda "Avitsenna" nomi bilan mashhur olim kim? U zot ham bizning ajdodimiz – Abu Ali ibn Sino.

Ma'lumot o'rnida qisqacha aytishim kerak, hozirgi zamonaviy tibbiyotda muhim sanalgan saraton (*rak*) shishlari, qovuq toshlarini olish, istisqo, bavoqir va bosh suyagi jarrohligi, jarrohlikda anesteziya (*og'riqni sezdirmaslik*) kabi muolaja usullari ibn Sino tomonidan bundan 12 asr oldinroq qo'llanilgan. U xastalikni davolashda shaxsiy gigiyena, uyqu, parhez va jismoniy mashqlarga alohida e'tibor qaratgan. Yoki bo'lmasa, ibn Sinoning bir xastalikni boshqasi bilan davolash usulini aytmayisizmi?! Avstriyalik psixiatr Yulius Vagner-Yaureg shu usulni qo'llab, o'ta og'ir kasalliklarni davolagan uchun 1927-yilda Nobel mukofoti sohibi bo'lgan. Endi o'ylab ko'raylik, basharti ibn Sino davrida shu mukofot bo'lganida yoki u zot hozir bizning davrda yashaganida barcha Nobel mukofotlarini olgan bo'lardi. Bugun ham xorijiy va milliy olimlar ibn Sino asarlari va muolaja usullarini tadqiq qilib, yuksak darajalarga erishayotgani so'zimizning yaqqol isbotidir...

Amerikalik tarixchi olim D. Sarton "Astronomiya va matematika, astrologiya va geografiya, antropologiya va etnografiya, arxeologiya va falsafa, botanika va minerologiya uning buyuk nomisiz qashshoqlashib qolgan bo'lardi", deb kimni ta'riflagan?

Bu ajdodimiz yana tarix, filologiya, geodeziya, farmakologiya, geologiya va boshqa ko'plab fanlar bo'yicha qomusiy olim sanaladi. O'rta Sharqda ilk bor Yer Quyosh atrofiga aylanishini aytib, Yerning aylana o'lchamini aniqlagan. O'zbekiston xalq shoiri o'z she'rida uni "Kolumbda bor alamim manim" deya alqagan edi. U kim? Bizning ajdodimiz – Abu Rayhon Beruniy.

G'URURLANAMIZ

Dunyoda "Muallimi soniy" deya ta'riflanadigan Abu Nasr Forobiy, ulug' muhaddis olim Imom al-Buxoriy bizning bobolarimiz. Xalqparvar, avliyosifat mutafakkir, g'azal mulkingning sultoni kim? Alisher Navoiy – bizning ajdodimiz. Sulton bo'lsa-da, talabalarga dars bergan, dunyo astronomiya faniga ulkan hissa qo'shgan kim? Mirzo Ulug'bek bobomiz.

Ana shunday vatanparvar ajdodlarimizning aziz xotirasi, sha'ni, shoni bu – Vatan. Harbiy sohada dunyoni lol qoldirgan ulug' bobolarimiz qancha?!

Shiroq emasmi hayotini o'limga tikib, bir o'zi g'animgning yuz minglab qo'shinini tang ahvolga solgan xalq qahramoni?! Diyorimizga bostirib kirgan o'zidan o'n baravar ko'p sonli dushman qo'shinini tor-mor etgan To'maris-chi?! Spitamen kim edi?! Son jihatdan o'n karra ziyod qudratli qo'shinga ega Aleksandr Makedonskiyga qarshi mardona kurashgan.

Mohir sarkarda Jaloliddin Manguberding vatanparvarligi va jasorati emasmi dushmanni lol qoldirgan?! O'shanda Chingizxon o'z o'g'illariga: "O'tao'g'il mana shunday bo'lishi lozim!" demaganmi?!

Buyuk va tengsiz sarkarda, kuchli va markazlashgan saltanat asoschisi, yirik davlat arbobi, fan va madaniyat homiysi bo'lgan Amir Temur bobomiz-chi?! U zotning "Temur tuzuklari" va harbiy mahorati, harbiy usullari va jang san'ati jahon harbiy ilm-fanida hali-hamon o'rganiladi.

Jadid bobolarimiz – G'ulom Zafariy, Cho'lpon, Fitrat, Abdulla Qodiriy, Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Behbudiy kabi ma'rifatparvarlar zamonaviy ta'lim va taraqqiyot uchun kurashdilar, bu yo'lda jon fido qildilar.

Shu o'rinda savol tug'iladi: nima uchun ajdodlarimiz nafaqat bizda, balki butun dunyoda buyuklik maqomi bilan ulug'lanadi?

CHUNKI ULAR – VATANPARVAR

O'ylab qolasan kishi. Nima, ular o'z kunini ko'rib, jimgina yashab o'tib ketishlari ham mumkinmi?! Yo'o'q! Chinakam vatanparvar odam shunchaki yashamaydi. Xalqining, Vatanning dard-u tashvishisiz yashay olmaydi.

Shunday buyuk vatanparvar ajdodlarimizning orzusi, g'oyasi, qahramonligi, haqiqat va adolat yo'lidagi kurashi, ma'naviy, ma'rifiy, ilmiy, tarixiy merosi bu – Vatan. Eng muqaddas tushuncha bu – Vatan. Shuning uchun ham u haqida yolg'on so'zlanmaydi va faqat yaxshi so'zlar aytiladi.

Biz Vatanimizning bemisl vatanparvarlarini, ularning fidokorona va yaratuvchanlik mehnatini bilishimiz, hamisha yodda tutishimiz, ularning merosini asrab, g'oya, orzu va maqsadlarini ro'yobga chiqarish uchun jonbozlik ko'rsatishimiz kerak. Qisqa qilib aytganda, bu borada bizda yorqin hayotiy ibrat bor.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti minbarida davlatimiz rahbari o'zbekcha ma'ruza qilyaptilar. Bu chinakam vatanparvarlik namunasi emasmi?!

Majburiy mehnatga, shu jumladan, bolalarga nisbatan majburiy mehnatga barham berildi. Har go'shada ulkan bunyodkorlik ishlarining guvohi bo'lib

turibmiz. Yoki bundan 6–7 yil oldin bugungidek mashinalar bormidi?! Hozir esa ko'chalarimiz turli rusumdagi milliy va "inomarka" avtomobillarga to'la. Bu odamlarimizning farovonligi, tinch yurtida biri ikki bo'lib, turmush darajasi yanada yaxshilanib borayotgani, o'z mashinasida ko'ngli xotirjam ishga, o'qishga va uyga shoshayotganining ifodasi emasmi?!

Har yili "Yashil makon" umummilliy harakati bilan minglab gektar maydonlarga millionlab ko'chatlar ekilmoqda va yashillikka, ekologiya barqarorligiga hissa qo'shilmogda.

Mamlakatimizda inson qadri uchun amalga oshirilayotgan islohot va sa'y-harakatlar esa dunyo hamjamiyati tomonidan baralla e'tirof etilmogda. Har bir inson ona qornidaligidan tortib, bolaligi, yoshligi va keksaligi holida ham ulug'lanayotgani, qadrlanayotgani, ayollarga va nogironligi bo'lgan shaxslarga alohida e'tibor ko'rsatilib, keng va teng imkoniyatlar yaratilayotgani bugunning haqiqati. Bularning bari chinakam vatanparvarlik emasmi?!

Muxtasar aytganda, bugun buyuk ajdodlarimiz orzu qilgan tinch va farovon mamlakat Yangi O'zbekiston sharoitida namoyon bo'lmoqda. Jahon hamjamiyatining Vatanimiz haqidagi tahsinlari mulohazalarimizni tasdiqlaydi.

Ortg qaytmaydigan bugungi yangilanish va o'zgarishlarni yanada yuqori sur'atda davom ettirish uchun nima qilish kerak?

Hech shubhasiz, kim va qayerda bo'lmasin, qanday ishda yoki kasbda ishlamasin, har bir inson vatanparvarlik namunasi ko'rsatishi kerak. Kezi kelganda g'urur va iftixor bilan aytamanki, buyuk va bemisl vatanparvar ajdodlarimiz davomchilari bo'lgan avlodlar vujudida vatanparvarlik ruhi mujassam.

VATANPARVARLIK O'ZI NIMA?

Vatanparvarlik Vatanni chindan sevishdir. Bu qalban, butun vujudimiz bilan ona Vatanimizga mehr qo'yish va, eng asosiysi, bu muhabbatni o'z mehnatimiz, xizmatimiz bilan amalga ko'rsatib berishdir. Zotan vatanparvarlik – Vatanga muhabbat va sadoqat, yurt uchun xizmat qilish, bu yo'lda butun umrini va salohiyatini baxshida etish, kerak bo'lsa, o'z jonini fido qilishga tayyor turish demakdir.

Ulug'larning bir gapi bor: Vatan va ota-ona tanlanmaydi. Ayni chog'da quyidagi satrlar beixtiyor yodga tushadi:

*Yurtim, seni faqat boyliklaring chun
Sevgan farzand bo'lsa, kechirma aslo!*

Ha, vatanparvarlik – Vatanga faqat mehr qo'yishdangina iborat emas, balki Vatan bilan o'zini bir butunlikda his etishdir. Eng asosiy jihatlaridan yana biri Vatanning yaxshi-yomon kunlarida asqatishdir.

So'zimga ushbu she'rim bilan yakun yasasam:

Vatan – mening uchun eng muqaddas so'z,
Udir uzoq ketsam cho'mgan sog'inchim.
Vatan bu – oilam, uyda ilhaq ko'z,
Qachon qaytishimni kutgan ovunchim.

U – bolamni bog'cha, maktabga tashlab,
Sahardan oshiqqan sevgan ishimdir.
Vatan – unda umrim bahori boshlab,
Qishim zumda tugar lahza tushimdir.

Vatan bu – istiqloq, erk ochgan eshik,
Navoiy, Buxoriy, Temur, Shiroqdor.
Vatan – onam quchgan men yotgan beshik,
Gar o'tsam, bag'riga olar tuproqdir.

Vatan bu – xalqimning quvonchi, dardi,
Inson muammosin yechish degani.
Vatan – o'z yurtimning har zarra gardi,
Kerak payt jondan ham kechish degani.

Vatan – jahonga bong urgan o'z tilim,
Bugun qadri ulug' har bir insondir.
Vatan – bir tan-u jon, ko'p millat elim,
Bu – bir xalq, yagona O'zbekistondir!

**Adliya podpolkovnigi Botir SOBIROV,
O'zbekiston Respublikasi Harbiy
prokurorining yordamchisi**

ASKARLARGA

Ayni kunlarda Mudofaa vazirligi qo'shinlarida muddatli harbiy xizmatni o'tayotgan askarlar o'rtasida test sinovlari o'tkazilmoqda. Jarayonlar shu sohaning mutaxassislari ishtirokida hamda zamonaviy videokuzatuv apparatlari bilan jihozlangan auditoriyalarda o'tayotganidan anglash mumkinki, test sinovlari shaffof va xolisona bo'lib o'tmoqda.

Toshkent davlat agrar universitetida ikki smenada o'tkazilgan imtihonda Toshkent harbiy okrugi harbiy qismlarida muddatli harbiy xizmatni o'tayotgan askarlar o'z bilimlarini sinovdan o'tkazdi.

Tavsiyanomaga ega bo'lish uchun bor salohiyatini ishga soladigan paytlar keldi. 3 soat ichida 100 ta savolga to'g'ri javoblarni topish kerak. Mana shu 3 soat kelajakda o'z o'rnini topishi uchun har bir yigitga berilgan imtiyoz bo'lsa, ne ajab.

– Bugungi test sinovlari “Muddatli harbiy xizmatni o'tayotgan harbiy xizmatchilarga O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirish uchun tavsiyanomalar berish tartibi to'g'risida”gi nizom asosida amalga oshirilmoqda, – deydi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Bilim va malakalarni baholash agentligi bosh mutaxassisi Ne'matjon Hojiddinov. – Muddatli harbiy xizmatchilarning jangovar va ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarlik dasturlarini qanchalik o'zlashtirganini yakuniy baholash, ularning bilim darajasini tekshirishga qaratilgan mazkur sinovlarning matematika va fizika fanlari bo'yicha hamda mantiqiy test savollari agentligimiz tomonidan tegishli vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralar ishtirokida umumta'lim va o'rta maxsus ta'lim muassasalaridagi o'quv dasturlarini inobatga olgan holda tuzilgan. Muddatli harbiy xizmatchilar uchun mo'ljallangan umumiy 100 ta test savolining 40 tasi jangovar tayyorgarlik, 20 tasi ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarlik, 10 tasi matematika, 10 tasi fizika fani bo'yicha, qolgan 20 tasi mantiqiy test savollaridan iborat. Har bir to'g'ri javob uchun jangovar tayyorgarlik bo'yicha 1,2 ball,

IMTIYOZ SINOVVI

ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarlik bo'yicha 1,1 ball, matematika, fizika, mantiqiy savollar bo'yicha 1 ball beriladi. Shu tariqa yig'ish mumkin bo'lgan maksimal ball 110 ballni tashkil etadi. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari safida muddatli harbiy xizmatni o'tagan fuqarolarga berilgan tavsiyanomalar uch yil mobaynida amal qiladi.

2019-yildan buyon oliy ta'lim muassasalariga muddatli harbiy xizmatni o'tash davrida olgan tavsiyanoma bo'yicha hujjat topshirish uchun alohida qo'shimcha 5 foizli kvotalar belgilangan. Bunda o'sha oliy ta'lim muassasalariga hujjat topshirgan imtiyoz egalari o'rtasida ajratilgan 5 foizli kvota doirasida raqobat bo'ladi. Oliy harbiy ta'lim muassasalari o'rtasida esa biroz boshqacharoq bo'lishi ta'kidlangan. Ya'ni imtiyozga ega bo'lgan abituriyentga kirish imtihonlarida to'plagan balining 50 foizi qo'shib beriladi.

Test sinovlari barcha hududlarda o'tkazilmoqda.

**Katta leytenant
Dilshod RO'ZIQULOV,
"Vatanparvar"**

DUNYO AHLI NAZARIGA TUSHGAN SOHIBQIRON

Men bugungi kunning bolalariga havas qilaman. Bolaligimiz tarix to'raligicha buzib talqin qilingan davrlardan keyingi davrlarga to'g'ri kelgan bo'lsa-da, Amir Temur haqida deyarli ma'lumotga ega emas edik. Maktab darsliklarida ham, sayoz, kishi ilg'ab bo'lmas ma'lumotlarni uchratish mumkin edi. Bugungi kun bolalari esa sohibqiron siymosi, hayoti jang san'ati, davlat boshqaruviga oid yuzlab turli janr va tillardagi asarlarni o'qishyapti, bu haqda batafsil ma'lumotga ega bo'lishyapti.

“Sohibqiron” so'zining arabchada “saodatli”, “zafarli, g'olib” degan ma'nolari bor. Astrologiyada va afsonalarda Zuhro (Venera) – do'stlik va mehr-u muhabbat tug'yonlarini in'om qilguvchi, Mushtariy (Yupiter) – omad-u iqbol, muzaffarlik, shodlik sayyorasi deb ta'riflanadi. Shu ikki sayyoraning bir burjda uchrashgan vaqti saodatli lahzalar hisoblanib, uni qiron deb ataganlar va shu vaqtda tug'ilgan bola o'sha qiron sohibi hisoblangan. Bunday bolaning baxtli, ulug' martabalar egasi bo'lishi oldindan bashorat etilgan. Bobomiz Amir Temur Ko'ragon ham shunday ulug'vorlikka musharraf bo'lgan.

“TEMUR TUZUKLARI”

Sohibqironning suronli davrini anglab yetishda u haqda yozilgan va yozilayotgan asarlarning ahamiyati benihoya kattadir. Asarlar haqida so'z ketar ekan, avvalo, bevosita uning nomi bilan bog'liq, uning o'zi qog'ozga tushirgan tuzuklarning bebaho manba ekanligini, ayni damda esa bu asar barchamizning hayotiy ehtiyojimizga aylaniy ulgurganini har bir kursantning sumkasidan, har bir ofitserning ish stolidan, har bir xonadonning shaxsiy kutubxonasidan joy olganining o'zi ham anglatib turadi.

“Temur tuzuklari” Amir Temurning shaxsiyati, davlat tuzilishi va saltanat yuritishi, o'sha davrning ob-havosi haqida to'liq tushuncha bera oladi. U zolimlardan mazlumlar haqqini olishda jonbozlik ko'rsatadi, chunki yaxshi biladi: mamlakat zulmga chiday olmaydi. Hokimlar-u sipohdan qay birining xalqqa jabr-zulm yetkazganini eshitsu, ularga nisbatan darhol adolat-u insof yuzasidan chora ko'radi. Yaxshilarga yaxshilik qiladi, yomonlarni esa o'z yomonliklariga topshiradi...

Davlat ishlarining to'qqiz ulushini kengashga qo'yadi, faqat bir ulushinigina qilichga qoldiradi. “... G'anim tomonidan bo'lgan navkar bizga qarshi qilich ko'targan bo'lsa, o'z yurtining tuzini halollagan bo'ladi”, – deyiladi tuzuklarda.

Chunki u o'z yurtini himoya qildi! Bular Sohibqironning eng tang vaziyatlarda ham adolat va insofni birinchi o'ringa qo'yishiga yorqin misoldir.

Amir Temurning o'rnak qilib olishga arziqli yana bir xislati, hech qachon birinchi bo'lib urush boshlamagan, savashishlarni yoqtirmagan. Uning barcha yurishlari zaruratdan kelib chiqqan. Eng avvalo, u urushning oldini olish chorasini izlagan. Muxolif mamlakatga takror-takror elchilar yuborgan, quda-andachilikni yo'lga qo'yishga tirishgan. Buning yorqin misoli Xorazmning go'zal malikasi Xonzoda xonimning Turon saltanati valiahdi shahzoda Jahongir Mirzoga uzatilishi bo'lgan.

Zarurat tufayli olib borilgan urushlarning ham zamirida ijobiy tomonlari borligi ham haqiqat.

– Sohibqironning yurishlari Xitoyda Min sulolasi davlat boshiga kelganda

mo'g'ullarning Xitoyga solayotgan xavfini bartaraf etdi;

– Oltin O'rda hoqoni To'xtamishxon bilan 1391–1395- yillarda olib borilgan ulkan janglar Rossiyani mo'g'ullar zulmidan xalos qildi, rus xalqiga markazlashgan davlat tuzish imkoniyatini yaratdi;

– Amir Temurning Usmonlilar imperiyasi ustidan qozongan g'alabasi Yevropani Usmonlilar mustamlakasidan qutqarib qoldi, uni Yevropa xaloskoriga aylantirdi, Vizantiya imperiyasi umriga yarim asr umr qo'shdi.

Fransuz tarixchisi Rene Grusse XX asr boshlarida “Amir Temurning Boyazid ustidan g'alabasi xristian olamini asrab qoldi”, deb yozganida ham haq edi.

Amir Temurning “uch yillik”(1386–1388), “besh yillik”(1392–1396), “yetti yillik”(1399–1404) yurishlari haqida barcha kursantlarimiz, askarlarimiz, o'quvchilarimiz yaxshi bilishadi. Bu yurishlarning zamirida ham Buyuk ipak yo'liga egalik qilishdek katta bir maqsad bo'lgan. Zotan savdo yo'llari davlatga katta daromad keltirishidan tashqari, xalqaro siyosiy maydonda mavqe, obro'-martabani yuksak darajaga ko'targan.

Amir Temur nafaqat harbiy sarkarda, balki bunyodkor sifatida tarixda iz qoldirgan. U zabt etgan shaharlarida bunyodkorlik ishlariga qo'l urib, “Qay bir joydan bir g'isht olsam, o'rniga 10 g'isht qo'ydim. Bir daraxt kestirsam, o'rniga 10 ta ko'chat ektirdim”, deya ifodalagan.

Amir Temur uzoqni ko'ra oladigan diplomat sifatida ham tarixda chuqur iz qoldirgan. Saroyga xorijiy mamlakatlar elchilari tez-tez tashrif buyurib turishgan.

MASHHURLAR AMIR TEMUR HAQIDA

Barcha buyuk sarkardalar singari Amir Temur ham o'z askarlarining mashaqqat va zafarlarini baham ko'rardi. Ulardan qat'iy intizomni talab qilar, lekin majruhligiga qaramay, ularga bosh bo'lib jang qilar edi. Hech vaqt o'z jangarilarini yolg'iz qoldirmas edi. U lavozimi, boyligi, irqi, dinidan qat'i nazar, barcha uchun adolat bo'lishini nihoyatda sinchkovlik bilan kuzatib borar edi. Bunday hukm chiqarish odati, o'z davri eng yaxshi sarkardasining jasorati va shuhrati singari, uning jangchilar o'rtasidagi e'tibori va ta'sirining tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi.

(Keren Lyusyen)

DONISHMANDLIK RAMZI

Amir Temur olimlarga xayrixoh munosabatda bo'lar va bilimi bilan haloligini ko'rgan olimlarga ishonar edi. U tarixchi va faylasuflar, ilm-fan va ma'muriy sohada bilimdon bo'lgan kishilar bilan suhbatlashish uchun ko'pincha taxtidan ham tushar edi. Amir Temur o'zidagi kishilarni bo'ysundirish qobiliyatiga ularni o'z hukmronligi ostida baxtiyor qilish iste'dodini ham qo'shgan edi.

(Lui-Matyó Langle)

JASUR SHAXS

Amir Temur yoshligidayoq aqlining tiniqligi va jasurligi bilan ajralib turardi. Unda harbiy iste'dod erta namoyon bo'ldi, u otda yurish mashqini olgan va kamondan o'tishda mohir edi.

(Aleksandr Yuryevich Yakubovskiy)

Podpolkovnik
Ixtiyorjon TOSHTEMIROV,
Qurolli Kuchlar akademiyasi malaka
oshirish fakulteti boshlig'i

HUQUQ VA MAJBURIYATLAR USTUVOR

2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining "Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish" yo'nalishi doirasida konstitutsiyaviy qonuniylikni ta'minlash hamda inson qadriini ushbu jarayonning bosh mezonini sifatida belgilash masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, jinoyat, jinoyat-protsessual va jinoyat jiroiya qonunchiligini takomillashtirish siyosatini izchil davom ettirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning yangi qiyofasini shakllantirish va ularning faoliyatini xalq manfaatlarini, inson qadr-qimmatini, huquq va erkinliklarini samarali himoya qilishga yo'naltirish zarurligi qayd etilgan. Shuningdek, tezkor-qidiruv va tergov faoliyati ustidan nazoratni kuchaytirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlarda jinoyat haqida xabarlarini hisobga olish tizimini tubdan isloh qilish, jinoyatlarni yashirish holatlarining oldini olishda zamonaviy usullardan foydalanish kabi vazifalar belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi JPKning to'qqizinchi bo'limi ishni sudga qadar yuritishga bag'ishlangan bo'lib, unda ishni sudga qadar yuritishning shakllariga izoh berilgan. Ya'ni JPKning 320¹-moddasi mazmuniga ko'ra, ishni sudga qadar yuritish jinoyatga oid arizalar, xabarlar va boshqa ma'lumotlar qabul qilingan paytdan boshlanishi, tergovga qadar tekshiruvni va jinoyat ishini tergov qilishni o'z ichiga olishi ko'rsatilgan.

Jinoyat-protsessual kodeksining 320²-moddasida tergovga qadar tekshiruv jinoyatga oid arizalar, xabarlar va boshqa ma'lumotlarni tekshirish, ularni ko'rib chiqish natijasi yuzasidan qaror qabul qilishga doir tadbirlarni, shuningdek ish uchun ahamiyatli bo'lishi mumkin bo'lgan jinoyat izlari, narsalar va hujjatlarni mustahkamlash va saqlashga doir choralarni o'z ichiga olishi, tergovga qadar tekshiruv mazkur kodeksning 39¹-moddasida ko'rsatilgan organlar tomonidan ushbu kodeksning 41-bobida belgilangan qoidalarga muvofiq amalga oshirilishi, shuningdek tergovga qadar tekshiruv surishtiruvchi, tergovchi yoki prokuror tomonidan ham olib borilishi mumkinligi belgilab qo'yilgan.

Ushbu kodeks 39¹-moddasi birinchi qismi 2-bandi talabiga ko'ra, harbiy qismlar, qo'shilmalarning komandirlari, harbiy muassasalar va harbiy o'quv yurtlarining boshliqlari – ularga bo'ysunuvchi harbiy xizmatchilar, shuningdek o'quv mashqlari o'tkazilayotgan vaqtda harbiy xizmatga majburlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarga doir ishlar bo'yicha; Qurolli Kuchlar xodimlarining xizmat majburiyatini bajarish bilan bog'liq jinoyatlari yoki qism, qo'shilma, muassasa yoxud o'quv yurti joylashgan yerda sodir etgan jinoyatlariga doir ishlar bo'yicha tergovga qadar tekshiruv amalga oshirilishi belgilangan.

Jinoyat-protsessual qonunining 39¹-moddasi talablaridan kelib chiqib, Qurolli Kuchlar xodimlarining xizmat majburiyatini bajarish bilan bog'liq jinoyatlari yoki qism, qo'shilma, muassasa yoxud o'quv yurti joylashgan yerda sodir etgan jinoyatlar va boshqa huquqbuzarliklarga doir ariza hamda xabarlar bo'yicha tergovga qadar tekshiruv harakatlari asosan harbiy qism komandirlarining tarbiyaviy ishlar bo'yicha o'rinbosarlari yoki harbiy qism komandiri tomonidan tergovga qadar tekshiruv harakatlari o'tkazish yuklatilgan mansabdor shaxslar tomonidan amalga oshirilishi amaliyoti mavjud.

O'tkaziladigan tergovga qadar tekshiruv natijasiga ko'ra, ayrim holatlarda jinoyat ishini qo'zg'atish masalasi hal qilinadi.

Jinoyat ishini asosli qo'zg'atish uchun, avvalo, tergovga qadar tekshiruv jarayoni aniq va to'liq tartibga solinishi lozim, biroq fikrimizcha, hozirda bu jarayon yetarlicha tartibga solinmagan.

Ma'lumki, jinoyat ishi qo'zg'atilgunga qadar jinoyat sodir etilgani haqidagi xabar yoki ariza asosida tekshiruv o'tkaziladi va jinoyat ishi qo'zg'atish uchun asoslar aniqlangan hollarda vakolatli mansabdor shaxs tomonidan jinoyat ishi qo'zg'atiladi. Jinoyat-protsessual kodeksi talablariga ko'ra, "jinoyat belgilari mavjudligini ko'rsatuvchi ma'lumotlar jinoyat ishi qo'zg'atish uchun asos bo'ladi" (322-m.).

Demak, jinoyat haqidagi ariza yoki ma'lumot yuzasidan tekshiruv olib boruvchi mansabdor shaxs jinoyat belgilari bor yoki yo'qligini aniqlovchi ma'lumotlarni to'plashi lozim.

"Ijtimoiy xavfli qilmishning yuz bergan-bermaganligini, shu qilmishni sodir etgan shaxsning aybli-aybsizligini va ishni to'g'ri hal qilish uchun ahamiyatga molik boshqa holatlarni surishtiruvchining, tergovchining va sudning qonunda belgilangan tartibda aniqlashiga asos bo'ladigan har qanday haqiqiy ma'lumot jinoyat ishi bo'yicha dalil hisoblanishi" (JPKning 81-m.)ni inobatga olsak, tergovga qadar tekshiruv davomida ham dalillar to'planishi haqida xulosaga kelamiz.

Ma'lumki, dalillar tergov harakatlari o'tkazish yo'li bilan to'planadi. Jinoyat ishi qo'zg'atilgunga qadar qaysi tergov harakatlarini o'tkazish mumkinligi haqidagi masala JPKning 329-moddasi bilan tartibga solingan bo'lib, uning ikkinchi qismida "...tergovga qadar tekshiruv o'tkazilib, uning davomida qo'shimcha hujjatlar, tushuntirishlar talab qilib olish, shuningdek shaxsni ushlab turish ushbu kodeks 162-moddasining ikkinchi qismiga muvofiq, shaxsiy tintuv va olib qo'yish, hodisa sodir bo'lgan joyni ko'zdan kechirish, ekspertiza o'tkazish, taftish tayinlash, tezkor-qidiruv tadbirlarini o'tkazish haqida topshiriqlar berish mumkin. Tergovga qadar tekshiruv vaqtda boshqa tergov harakatlarini o'tkazish man qilinadi", deyilgan. Shu o'rinda e'tiboringizni "tushuntirishlar talab qilib olish"ga qaratmoqchimiz. Bu JPKning "Dalillar to'plash" deb nomlangan 87-moddasida dalillarni to'plash maqsadida o'tkaziladigan tergov va sud harakatlari sanalib, ular orasida tushuntirishlar talab qilib olish ko'rsatilmagan. Demak, "tushuntirishlar talab qilib olish" tergov harakati hisoblanmaydi. Tushuntirishlar talab qilib olish deyilganda, tergovga qadar tekshiruv vaqtda tekshirilayotgan voqea, hodisa haqida biror-bir ma'lumotga ega bo'lgan shaxslardan og'zaki ma'lumotlar olish va uni rasmiylashtirish tushuniladi. Tushuntirishlar talab qilib olish tushuntirish xatida ifodalanadi. Tushuntirish olish o'zining mazmun-mohiyatiga ko'ra, so'roqqa o'xshash bo'lib, so'roq o'tkazish JPKning 96–121-moddalari bilan tartibga solingan. Biroq tushuntirishlar qay tartibda talab qilib olinishi JPKda tartibga solinmagan.

Amaliyotning tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, harbiy xizmatchilarga nisbatan o'tkazilayotgan tergovga qadar tekshiruv jarayonida ma'lumotlarning aksariyati aynan tushuntirish xatlari olish orqali to'planadi. Shu sababli bizningcha, mazkur harakat davomida haqiqatni aniqlashga erishish hamda shaxs huquq va manfaatlarini daxlsizligini ta'minlash uchun tushuntirish beruvchiga ma'lum majburiyatlar yuklatilishi va huquqlar berilishi, shuningdek harakatni o'tkazuvchi mansabdor shaxs ham vakolatlar berilishi va majburiyatlar yuklatilishi lozim.

Bundan tashqari, tergovga qadar tekshiruv jarayonida gumon qilinuvchini himoyalash huquqi bilan ta'minlashga salbiy ta'sir etuvchi muammolardan biri gumon qilinayotgan shaxsning ekspertiza tayinlash va o'tkazishdagi huquqlarini ta'minlash masalasidir. JPKning 179-moddasi talablariga ko'ra, gumon qilinuvchi va ayblanuvchi ekspertiza o'tkazilgunga qadar ekspertiza tayinlash to'g'risidagi qaror bilan tanishib chiqish va o'ziga berilgan huquqlar tushuntirilishini talab qilish; ekspertni rad etish; o'zi ko'rsatgan shaxslar orasidan ekspert tayinlanishini iltimos qilish; ekspert xulosasi berishi uchun uning oldiga qo'shimcha savollar qo'yish, qo'shimcha materiallar taqdim etish; ekspertiza o'tkazilayotganda

surishtiruvchi, tergovchining ruxsati bilan hozir bo'lish, ekspertdan tekshiruv vaqtda qo'llayotgan usullarining va olingan natijalarning mohiyatini tushuntirib berishni talab qilish, ekspertga tushuntirishlar berish; ekspert xulosasi bilan tanishib chiqish va qo'shimcha yoki qayta ekspertiza o'tkazish to'g'risida iltimos qilish huquqiga ega. Mazkur modda mazmuni gumon qilingan shaxsga ushbu huquqlardan tergovga qadar tekshiruvda foydalanish imkonini bermaydi. Tergovga qadar tekshiruvda huquqbuzarlik sodir etishda gumon qilinayotgan shaxsning ekspertiza tayinlash va o'tkazishda foydalanishi lozim bo'lgan yuqoridagi huquqlarga ega emasligi oxir-oqibat dastlabki tergovda gumon qilinuvchi va ayblanuvchining himoyalash huquqi buzilishiga olib kelmoqda.

Masalan, harbiy qismda bir-biriga tobe bo'lmagan harbiy xizmatchilar o'zaro munosabatlarga oid ustav qoidalarini buzib, bir-biriga qasddan tan jarohati yetkazilgani yuzasidan harbiy qism qo'mondonligiga kelib tushgan ariza bo'yicha qonuniy to'xtamga kelish uchun jarohat olgan shaxsga nisbatan sud-tibbiy ekspertizasi tayinlanishi lozim. Ekspertiza xulosasiga ko'ra, jarohatning og'irlik darajasi jinoyat ishi qo'zg'atishni taqozo etgan taqdirda jinoyat ishi qo'zg'atilib, jarohat yetkazgan harbiy xizmatchi jinoyat ishida gumon qilinuvchi tariqasida ishtirok etishga jalb etilib, so'roq qilinadi va tergovga qadar tekshiruv davomida rasmiylashtirilgan ekspertiza tayinlash haqidagi qaror hamda ekspertiza xulosasi bilan tanishtiriladi. Aksariyat hollarda jinoyat ishi bo'yicha ayblov xulosasida tergovga qadar tekshiruv jarayonida rasmiylashtirilgan ekspertiza xulosasiga asoslaniladi. Demak, tergovga qadar tekshiruv jarayonida harbiy xizmatchining ekspertiza tayinlash va o'tkazishdagi huquqlari ta'minlanmaydi, chunki gumon qilinuvchi va ayblanuvchi sifatida e'tirof qilingan harbiy xizmatchining bu jarayondagi asosiy huquqlari ekspertiza o'tkazishdan oldin ta'minlanishi lozim.

Fikrimizcha, bayon etilgan muammolarni hal etish uchun amaldagi JPKga tergovga qadar tekshiruv jarayonini to'liq tartibga soluvchi alohida bob kiritilishi va unda tergov harakati maqomiga ega bo'lmagan protsessual harakatlar ro'yxatini aniq bayon qilib, ularni o'tkazish tartibini belgilash; tergovga qadar tekshiruv jarayonida ishtirok etuvchilarning maqomini, huquq va majburiyatlarini belgilash; tergovga qadar tekshiruv o'tkazish jarayoniga jalb qilingandan boshlab, jinoyat sodir etgan shaxsga himoya huquqini tushuntirishni va himoyachi bilan ta'minlashni aniq belgilab berish; harbiy xizmatchilarga nisbatan tergovga qadar tekshiruv o'tkazish vakolatiga ega shaxslar JPKning 391-moddasida aniq belgilangan bo'lib, amaliyotda ushbu vakolatga ega bo'lgan shaxslar yuridik ma'lumotga ega bo'lmaganligi sababli o'tkaziladigan tergovga qadar tekshiruvni sifatli o'tkazilishini ta'minlash maqsadida harbiy qismda yuridik ma'lumotga ega bo'lgan vakolatli shaxslar zimmasiga yuklashni belgilovchi tartibni ishlab chiqish lozim.

Harbiy xizmatchilar bilan bog'liq jinoyat haqidagi ariza va xabarlarini tekshirish jarayonining bunday tartibga solinishi ishtirokchilarning, ayniqsa gumon qilinuvchi va ayblanuvchining huquq hamda qonuniy manfaatlarini samarali himoya qilinishini ta'minlaydi, tekshiruv sifatli amalga oshirilishiga imkon beradi.

O. JUMAYEV,
O'zbekiston Respublikasi
Harbiy sudining sudyasi

TURKISTON

QO'RBOSHIHLARI

Yigirmanchi asrning 40–60-yillarida sobiq Sovet Ittifoqi tomonidan Turkiston o'lkasini mustamlaka qilib, qaram davlatga aylantirish harakati to'rt bosqichda amalga oshirilgandan so'ng bu hududda joylashgan va bir necha asrlik buyuk tarixga ega bo'lgan Xiva, Qo'qon xonliklari hamda Buxoro amirligi asta-sekinlik bilan davlat sifatida yo'qlikka mahkum etiladi. Bu davlatlarning aholisi (o'zbek, qirg'iz, tojik, qozoq, qoraqalpoq, turkman xalqlari va h.k) o'zining butunlay o'zligini, tarixini va an'alarini unutishga majbur etiladi.

O'lkamizda 1867-yili Turkiston general-gubernatorligi tuzildi va poytaxt Peterburgda turli qarashlar tarafdori bo'lgan oqimlar paydo bo'la boshladi. Ular davlat hukmronligini zabt etish maqsadida harakat qilishdi va natijada bir necha bor hokimiyat almashinuvlari sodir bo'ldi. Qanday oqim hokimiyat tepasiga kelishidan qat'i nazar, hammasining yagona maqsadi tabiiy boyliklar koni bo'lgan O'rta Osiyo mintaqasida o'zining mustamlakachi siyosati va tazyiqini o'rnatish edi. Turkiston mintaqasida bu kabi oqimlardan biri hisoblangan bolsheviklar hukmronligi ostidagi Sovet rejimiga qarshi istiqolchilikning ilk harakati 1918-yil fevral oyining oxirgi o'n kunligida Qo'qon atroflarida ko'rina boshlandi. Ularga qarshi bo'lgan harakatlarning dastlabki guruhi Qo'qon xonligi atrofidagi Bachqir qishlog'ida paydo bo'lgan Kichik Ergash (1885–1918) va Katta Ergash (1882–1921) kabi qo'rboshihlarning nomlari bilan bevosita bog'liqdir.

Qo'rboshi atamasi ilk bor o'rta asrlarda O'rta Osiyo xonliklari qurol-yarog' ombori (qo'r) mutasaddisi hamda qurol-aslaha, turli yarog'lar va to'p yasash korxonalarini, ya'ni qo'rxonalari boshlig'i hisoblanib, Turkiston mintaqasida Oktabr to'ntarishigacha bo'lgan vaqt mobaynida mahalliy politsiya boshlig'i hamda keyinchalik Turkistonda Sovet rejimiga qarshi bo'lgan istiqolchilik harakati boshliqlarining unvoniga aylangan edi. Farg'ona vohasida

1918-yil yarimlariga kelib, taxminan 100 ga yaqin qo'rboshihlarning guruhlari bilan qizil armiya bo'limlariga qarshi mardonavor kurash olib bordi. Shunga qaramasdan, Sovet hokimiyatining rasmiy hujjatlarida milliy ozodlik harakatining mohiyati va harakatlari qalbakilashtirilib, u "bosmachilik" harakati, uning qatnashchilari, ya'ni qo'rboshi va ularning tarafdorlari esa "bosmachilar" tarzida noto'g'ri talqin qilindi. Turkistonda milliy ozodlik harakatlarining paydo bo'lishining asosiy sababi Sovet hokimiyatining o'lkada yuritgan mustamlakachilik va shovinistik siyosati edi.

Bolsheviklar tomonidan amalga oshirilgan ilk sotsialistik tadbirlar (xususiy mulkning bekor qilinishi, majburiy va og'ir mehnatning joriy qilinishi, korxonalarining davlat ixtiyoriga o'tkazilishi va g'alla monopoliyasi, islom dinining cheklanishi, ateizm targ'iboti, masjid, bozor, xususiy maktab va qozixonalarining yopilishi) hamda qizil armiya kurashchilarining bosqinchilig-u talonchiliklari istiqolchilik harakatiga alohida keskinlik va ko'lam baxsh etdi, bu harakat tobora keng tus olib, ommalashib rivojlanishiga olib keldi. Qo'rboshihar harakatining maqsadi va tub mohiyati Turkistonning milliy istiqboli, mustaqilligi yo'lida kurashish edi. Harakat ba'zida kuchayib, ba'zida susayib turishi, ikkilamchi maqsadlarning o'zgarishi, guruhlar tarkibining

almashishiga qaramay, o'z maqsadi yo'lida harakatlanishni to'xtatmadi va bu harakatning tub mohiyati Turkiston mustaqilligi yo'lida kurash bo'lib qolaverdi.

Qo'rboshihar rahbarlik qilayotgan guruhlar tarkibi Sovet hokimiyatining zulmiga jim qarab turolmagan chorikorlar, mardikorlar, hunarmandlar, dehqonlar va ziyolilardan tashkil topgan edi. Aholining turli qatlamidan bo'lgan qo'rboshihar istiqolchilik harakatining asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblangan. Mulkdor kishilar, din peshvolari Sovet tuzumiga qarshi qurolli harakatini ham iqtisodiy, ma'naviy jihatdan qo'llab-quvvatlab turgan. Samarqandlik Mulla Xoliqul: "Hududning mulkdor kishilari bo'lgan Xo'ja Eshonqul oqsoqol, Xo'ja Shodibek, Rajabbek, Abduraufboy, Ikromboy, Mulla Odil, Ne'matullabek va boshqalarni dushmanga qarshi kurash uchun 200 tilla, 200 dona 5 so'mlik oltin tanga, 50 dona etik, 200 arshin gazlama va boshqa miqdordagi mol-mulkarni to'plashga chaqiraman. Yuqoridagi sa'y-harakatlarning hammasi Vatan mustaqilligi uchun qilingan edi. Bu yorug' dunyoda hech kim abadiy yashamaydi... Oxirgi qoningiz qolguncha kurash olib boring!" deya xalqni harakatga chorlaydi. Bu chaqiriq xatiga bir nechta nufuzli mulkdor kishilar va din peshvolari ham imzo sifatida barmoq izlarini bosishgan. Harakatning tub mohiyati, maqsadi va mustaqillikka erishish uchun kurashayotgan xalq irodasi, jasoratini

Sovet qo'mondonligi vakillari ham e'tirof etishga majbur bo'ladi. Shulardan biri Turkiston fronti qo'mondoni M. Frunze markazga yuborgan xatida: "Bosmachilikka qarshi kurashish tamomila yangi, ayrica xususiyati bo'lgan, o'ziga xos dushman bilan kurashish demakdir", deb yozgan edi.

Istiqolchilik harakati tarkibining asosini mahalliy aholi, ya'ni o'zbek, qoraqalpoq, turkman, qozoq, qirg'iz xalqlari tashkil qilgan. O'zbeklarning son jihatdan ortiq bo'lishiga qaramay, harakat saflarida yevropalik millat vakillari, hatto ruslar ham mavjud bo'lib, ular Sovet rejimiga qarshi mahalliy aholi bilan bir qatorda kurashgan. Kurashga qo'zg'algan xalq harakatini uyushtirishda qo'rboshihlarning roli va xizmati katta bo'ldi. Harakatning ilk yillaridanoq Madaminbek qo'rboshi qo'l ostida 30 000 nafarga yaqin, Shermuhammadbek qo'rboshida 20 000, Katta Ergash qo'rboshida esa 8 000 nafar askar mavjud bo'lgan. Qo'rboshihar istiqolchilarning harbiy boshlig'i hisoblanib, ular xalq orasida o'z jangovarliklari bilan mashhur bo'lganlar. O'z vaqtida Farg'ona vodiysida Kichik Ergash, Katta Ergash, Madaminbek, Shermuhammadbek, Islom Polvon; Samarqand viloyatida Ochilbek, Bahrombek va boshqalar harakatga rahbarlik qilgan. Ularning ko'pchiligi savodli va ziyoli kishilardan bo'lgan. Shakarxon, Muhiddinbekning onasi va Nodira qiz singari o'zbek xotin-qizlaridan yetishib chiqqan ayol qo'rboshihar ham Turkistondagi milliy istiqol kurashi tarixiga shonli iz qoldirgan shaxslardan hisoblanadi.

Istiqolchilik harakati va uning yo'lbochilariga aloqador bo'lish, ommaviy namoyishlarda qatnashishning oxiri qamoq, surgun yoki o'lim jazosi bo'lishiga qaramay, keng miqyosdagi qatag'onlar va qizil armiya tomonidan harbiy harakatlarning kuchaytirilishi ham istiqolchilarni kurashdan qaytara olmadi. Dala qo'mondoni, qo'rboshi Ibrohimbek Sovet tarixiga "bosmachilar harakati"ning eng mashhur yetakchisi sifatida kirgan. U o'tgan asrning 30-yillarida Sovet hukumatiga qarshi qurolli kurash olib borgan istiqolchilardan biri bo'lgan. Ko'p yillar davomida Sovet hukumatiga qarshi kurashgan qo'rboshi taqdiri nima kechishini oldindan bilgan bo'lsa-da, tanlagan yo'lidan aslo qaytmagan. U sud tomonidan o'lim jazosiga mahkum qilingan. Oradan 90 yil o'tgandan so'nggina Ibrohimbekning nomi oqlanib, "bosmachi" emas, balki ozodlik kurashchisi ekanligi e'tirof qilindi. Bu kabi "bosmachi" deb qoralangan, og'ir jazolarga mahkum etilgan ozodlik harakatchilari bir necha mingni tashkil etadi. Yosh avlodni qo'ya turaylik, bugun hatto katta yoshli avlod vakillari ham tarixiy hujjatlarda ismi tilga olinmagan qo'rboshihar sonining qanchaligini to'lig'icha bilmaydi.

Mustabid rejim tomonidan harakatga qarshi yuzlab safarbarliklar uyushtirilgani ham istiqolchilik harakati ko'lamin belgilab beradi. Mazkur xalq harakati millionlab yurtdoshlarimizning hayoti va qismatida o'chmas, fojiali iz qoldirdi. Ba'zi rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, u milliondan ziyod mahalliy millat vakillarining aziz umrlariga zomin bo'lgan. Son-sanoqsiz odamlar esa sobiq Ittifoqning olis hududlariga surgun qilingan. Minglab oilalar o'z ona zaminini tashlab, begona yurtlarga bosh olib ketgan. Bu Vatan shunchaki, o'z-o'zidan bunyod bo'lib qolmagan. Uning poydevorida o'sha "bosmachi" deb qoralangan ajdodlarimizning tabarruk qonlari izi bor. Ularning yorqin, porloq xotirasini bir zum bo'lsa-da, unutishga haqqimiz yo'q.

Zebiniso MEYLIYEVA,
O'zbekiston Milliy universiteti
2-bosqich talabasi

Navbatdagi ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarlik mashg'ulotlaridan biridamiz. Odatiy tarzda yo'qlamadan so'ng yangi mavzu e'lon qilindi: "Mustaqilligimizni himoya qilish yo'lida jon fido etgan harbiylar jasorati va qahramonliklari (2000-2001-yillarda Surxondaryo viloyatining tog'li hududlarida olib borilgan jangovar harakatlarda qahramonlik ko'rsatgan harbiy xizmatchilar misolida)". To'g'risi, qo'limdan yozish uchun shaylangan ruchkam tushib ketdi. Bir kishining oldida ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlarning faol ishtirokchisi sifatida yuzim shuvut edi. Shu bois vijdon azobida edim. Keling, gapni cho'zmay, ziyarak gazetxon uchun "Vatanparvar" gazetasining 2023-yil 28-iyul sanasi, 30-sonida chop etilgan "Ona yurtga fidolarni unutmang" sarlavhasi ostidagi mulohazalarni eslatib o'tamiz.

Bilaman, men qatori siz ham muallifning "Ming afsuslar bo'lsinki, hozirda ham harbiy qismlarda xizmat o'tayotgan posbonlar mustaqilligimizga qilingan xurujlar, Vatanga, xalqimizga otilgan o'qqa ko'ksini qalqon qilgan qahramon o'g'lonlarimiz haqida deyarli bilishmaydi. Axir ular xizmat o'tayotgan joyida, ko'z oldidagi jasorat burchaklarida ularning

suratlari va ma'lumotlari turibdi. Posbonlar bilan suhbat chog'ida angladimki, mashg'ulotlarda ular bilishi shart bo'lgan ozodligimizni asrash yo'lidagi harbiy harakatlar, shahid ketgan jasur o'g'lonlar to'g'risida ma'lumot berilmagan. Askarlar bergan savollaringa indamay bosh egishdi. Bu haqda tarbiyachi ofitserlarning biridan so'raganimda: "Bu mavzuni ish rejamizga kiritmabmiz, yaxshi

esga soldingiz, rejaga kiritib qo'yamiz", degan javob oldim", degan gaplarini o'qib bir qalqib o'tgansiz. O'zingizdan uyalgansiz.

Xizmatdagi muddatli harbiy xizmatchi, oddiy askarlarning yoshi to'ng'ich farzandim qatori. To'g'ri, ular bu voqealar sodir bo'lgan vaqtdan bir necha yillar o'tib tug'ilgan. Lekin biz o'sha mash'um kunlarning, tahlika ostida qolgan xalqning bir vakili bo'lganmiz.

Muallif fikrlari haligacha qulog'im ostida. "Rejaga kiritilmagan qahramonlar... Elomon, Yunusjon, Ulug'bek, Sayyor, Bobur, Qahramon... maxsus guruhning sheryurak o'g'lonlari. Afsuslar bo'lsinki, ular bu dunyoni juda erta tark etishdi... biri o'n to'qqiz, qay biri yigirmadan oshgan..."

Badanimda titroq o'rmaydi, o'sha yili men ham o'n to'qqizga o'tgan edim. Siz-chi? Ular sizning safdoshingiz yoki hamqishlog'imiz, hamshaharimiz bo'lgandir. Ularni kunda eslash, ularning qahramonliklari haqida jo'shib gapirish uchun "yozib olamiz, 37-mavzu, "Mustaqilligimizni himoya qilish yo'lida jon fido etgan harbiylar jasorati va qahramonliklari" deyilishi shartmi?

Mashg'ulot rahbari berayotgan ma'lumotlar xayolimda kino tasmasidek aylana boshladi.

Bilasizmi, men Ulug'bek Barnoyev (Samarqand viloyati), Qahramon Madaliyev (Farg'ona viloyati), Elomon Otajonov (Sirdaryo viloyati), Yunusjon Oxunov (Farg'ona viloyati), Sayyor Sadinov (Samarqand viloyati), Doniyorjon Tojiboyev (Andijon viloyati), Boburjon G'aniyev (Qirg'iziston Respublikasi O'sh shahri) haqida eshitganimda faxrlanib ketaman. Axir ular mamlakatimiz hududiga janubiy sarhadlarimizdan kirib kelmoqchi bo'lgan jangarilarga qarshi 2000-yili Surxondaryo viloyatining tog'li hududlarida olib borilgan jangda ishtirok etib, xizmat burchini bajarish chog'ida qahramonlarcha halok bo'lgan! Ular haqida hissiyotga berilmasdan eshitish mumkinmi?

Mashg'ulot xonasi yo'qlik qa'riga sho'ng'iganday go'yo, ba'zan shunday holatlarda biroq qiziqqon safdoshlarim Said Ahmadning "Jimlik" romanimi, deya luqma tashlashdan o'zlarini tiyib turolmas edilar. Yo'q, bu safar nafas olishlar ham sekinlab qolganday. Ro'yxat davom etadi: Mashrab Jo'rayev (Surxondaryo viloyati), Muhiddin Eshtemirov (Surxondaryo viloyati), Solijon Shoabdullayev (Namangan viloyati), Alimardon Karimov (Namangan shahri) Sariosiyo tumanining tog'li hududlarida o'rnashib olgan terrorchilar

to'dasini aniqlash maqsadida olib borilgan razvedka-tekshiruv ishlari chog'ida halok bo'lgan.

"Mard o'g'lonlar nomi barhayot" kitobining har bir jumlasini ona Vatanning qahramon o'g'lonlari haqidagi bitiklar bilan to'ldirilgan.

Oradan 23 yil o'tibdi. Hali 19 yoshni to'ldirmagan, hayot sinovlari va mashaqqatlarini ko'rmagan pok qalbim bilan shahid o'g'lonlarning qahramonliklarini to'la his qilganim, ular orasida qo'shni qishloqda tug'ilib voyaga yetgan, chimildiq ipini uzishga ulgurmagani bo'z yigit ham borligi uchun singil sifatida kuyinganim-kuyganim ham kechagiday yodimda. Uning xotirasiga atab 23 yil ilgari mashqi past jumalardan iborat bo'lsa-da, qasida bitganman.

Mashg'ulot bahona safdoshlarimga o'sha she'rni ilindim. Hech qachon ko'rmagan, o'sha kunga qadar qo'shni qishloqda harbiy yigit borligini bilmagan ko'nglim yurtning sheryurak farzandi uchun aza tutgan.

Farg'ona viloyati "Qo'qon - Bag'dod" yo'lining shundoqqina chap tarafida qabriston bor. Har yili ta'tilga borish va qaytishda yo'lning shu qismiga yetib kelganda yuzimga fотиha tortaman.

Endi o'sha yo'ldan pok vijdon bilan o'taman. Bugun sizning qahramonligingizni safdoshlarim bilan birgalikda qayta yod oldik. Qo'shni qishlog'imning qahramon farzandi kichik serjant Yunusjon Oxunov!

Yunusjon Oxunov xotirasiga

Qora zulmat pardasiga chulg'angan tun,
Yurt o'g'lini yer qa'riga tortdi bu kun.
Mag'rur boshlar egik bo'ldi, ko'zlarda mung,
Kelmas bo'lib ketganingga ishonmas dil.
Qabrtoshda - suratingda sehr bormi?
Chaqnoq ko'zlar, endi unda mehr bormi?
Jasorating dilda tug'yon, lek bu kormi!
Kelmas bo'lib ketganingga ishonmas dil.
Seni bilgan-bilmaganga nor bo'lding-a,
Endi qaysi hur malakka yor bo'lding-a,
Alamzada bu ko'ngilga tor bo'lding-a,
Kelmas bo'lib ketganingga ishonmas dil.
Sherobodda sher yurakli bir sher o'tdi!
Qalqon qilib yosh jonini yovga tutdi.
Ostonada bir malika yig'lab kutdi,
Kelmas bo'lib ketganingga ishonmas dil.

Yana o'sha "Ona yurtga fidolarni unutmang" maqolasi borasidagi mulohazalarga qaytaman. Muallif aytadi: "Harbiy qism va muassasalar hamda ta'lim dargohlaridagi jasorat burchaklarida qahramon o'g'lonlarimizning suratlari tursa-yu, ular haqida yoshlar hech qanday ma'lumotga ega bo'lmasa, jasorat burchaklaridan ne naf?! Ularni qanday unutib bo'ladi?! Ular Yangi O'zbekiston hurligiga qalqon bo'lgan qahramonlar safida tarixdan joy olgan o't yurak o'g'lonlar".

Bugun o'sha kun keldi. To'maris, Shiroq, Spitamen, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi kabi tarixiy shaxslar qahramonliklari to'g'risidagi mavzular qatoriga yangi mavzu qo'shildi. Biz hech qachon bu o'g'lonlarni unutmamiz! O'sib kelayotgan yosh avlod ham ularni unutmaydilar!

Kichik serjant
Dilnozaxon SULAYMONOVA

FELDSHERLAR

MAHORATI BAHOLANDI

Qurolli Kuchlar Harbiy tibbiyot akademiyasi bazasida oliy ma'lumotli harbiy shifokorlarni tayyorlash bilan birga feldsherlar mahoratini oshirib borish imkoniyatlari ham yaratilgan. Ayni kunlarda qo'shinlar va tibbiy muassasalarda xizmat burchini o'tayotgan o'rta darajadagi tibbiyot xodimlari AQSh Markaziy qo'mondonligi tibbiyot xizmati mutaxassislari ishtirokida tashkil etilgan o'quv kursida ishtirok etdi.

O'quv kursida qatnashgan tinglovchilar bilan jang maydonida yaralanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish, yaradorlarni vertolyot yordamida evakuatsiyaga tayyorlash, jarohat holatini aniqlash va boshqa shu kabi yo'nalishlar bo'yicha nazariy hamda amaliy mashg'ulotlar o'tkazildi. Ma'lumki, Harbiy tibbiyot akademiyasining

o'quv-moddiy bazasi yuqorida qayd etib o'tilgan mashg'ulotlarni reallikka yaqinlashtirilgan holda o'tkazish imkoniyatini ta'minlaydi. Aynan shunday imkoniyatlardan unumli foydalangan tinglovchilar o'quv kursi yakunida xorijlik mutaxassislarning e'tirofiga sazovor bo'lishdi. Mazkur amaliy mashg'ulotlarni kuzatish uchun Harbiy tibbiyot akademiyasi

kursantlari va Toshkent tibbiyot akademiyasi talabalari ham taklif etildi.

Polkovnik Erik Jon Jeykobson rahbarligidagi AQSh harbiy delegatsiyasi a'zolari tashrifning birinchi kuni Qurolli Kuchlar Harbiy tibbiyot akademiyasi boshlig'i tibbiy xizmat polkovnigi Bahodir Abdulhatov ishtirokidagi brifingda kelgusidagi hamkorlik rejalarini muhokama qildi. Muhokama jarayonida tomonlar harbiy ta'lim sohasida amalga oshiriladigan dasturlar bo'yicha kelishib, o'rta darajadagi tibbiyot

xodimlari uchun tashkil etiladigan mashg'ulotlarda samarali natijalarga erishilishi borasida ishonch bildirishdi.

Mazkur o'quv kursini a'lo bahoga tamomlagan tinglovchilar kelgusida tashkil etiladigan o'quv kurslarida yo'riqchi sifatida qatnashish imkoniyatiga ega bo'ldi. O'tkazilgan nazariy va amaliy mashqlar natijalariga ko'ra, barcha tinglovchilarga TCCC (*Tactical combat casualty care – yaradorlarga taktik bosqichda tibbiy yordam ko'rsatish*) yo'nalishi bo'yicha maxsus sertifikatlar berildi.

Harbiy tibbiyot

HAMKORLIKDA

JARROHLIK AMALIYOTI

Ma'lumki, davlatimiz rahbarining Mudofaa vazirligi Markaziy harbiy klinik hospitalini tubdan takomillashtirish to'g'risidagi ko'rsatmasi bilan hospitalning turli jarrohlik amaliyotlarini o'tkazishga mo'ljallangan yangi bosh binosi hamda Qurolli Kuchlar Harbiy tibbiyot akademiyasi binosi foydalanishga topshirilgandi. Markaziy harbiy klinik hospitalning mavjud bo'limlari zamonaviy talablarga mos ravishda tibbiy uskunalar bilan jihozlanib, mamlakatimiz aholisi salomatligi yo'lida ish faoliyatini yanada kengaytirganidan ko'pchilikning xabari bor.

O'tgan davr mobaynida hospital shifokorlari xorijiy davlatlar mutaxassislari bilan hamkorlikda yuqori texnologik amaliyotlar va mahorat darslarini o'tkazish, murakkab tibbiy muolajalar ko'rsatish borasida salmoqli yutuqlarga erishib ulgurdi. Bu yerda Turkiya, Hindiston, Germaniya, Pokiston, Koreya Respublikasi kabi o'nlab davlatlarning tajribali shifokorlari

o'zbekistonlik hamkasblari bilan birgalikda yuzlab, minglab insonlarni har xil kasalliklardan forig' etayotgani ahamiyatli. Ayni kunlarda Markaziy harbiy klinik hospitali shifokorlari o'z an'anasiga sodiq qolgan holda, Hindiston Qurolli Kuchlari tasarrufidagi Dehli harbiy hospitali mutaxassislari – Gaurav Mittal hamda Sibir Dey bilan hamkorlikda sog'lig'ida

muammosi bor hamyurtlarimizga yordam ko'rsatishni davom ettirmoqda. Ularning har ikkalasi ham tibbiy xizmat polkovnigi bo'lib, travmatologiya (*harakat, tayanch tizimi*) va asab jarrohligi sohasida tajribaga ega.

Markaziy harbiy klinik hospitalning travmatologiya hamda asab jarrohligi bo'limlarida hind mutaxassislari bilan birgalikda bir kunning o'zida o'nga yaqin jarrohlik amaliyoti o'tkazilyapti. Sog'lig'ining harakat, tayanch va asab tizimida muammolari mavjud harbiy xizmatchilar, nafaqadagi Qurolli Kuchlar faxriylari va fuqarolar qo'li yengil shifokorlarning sa'y-harakatlari tufayli dardiga shifo topmoqda. Kecha 17-yanvar kuni travmatologiya hamda asab

jarrohligi bo'limida bo'lim bosh shifokori tibbiy xizmat polkovnigi Bahridin Ko'charov boshchiligida ikki nafar bemorning tos, chanoqson sohasiga endoprotez o'rnatish, ikki nafar bemorning esa tizza bo'g'imida artroskopiya bo'yicha amaliyot o'tkazildi. Hindistonlik Gaurav Mittal aynan tos, chanoqson sohasiga endoprotez o'rnatish jarayonida qatnashdi.

Tibbiy xizmat polkovnigi Bahridin Ko'charovning qayd etishicha, bu kabi jarrohlik amaliyoti va o'zaro tajriba almashish ishlari ancha vaqtdan buyon davom etib kelyapti. Aynan shu hamkorlik doirasida Markaziy harbiy klinik hospital shifokorlari Hindistonga xizmat safari bilan borib, jarrohlik amaliyoti bo'yicha tajribalarini oshirib kelishgan.

Mulohaza

TAQDIRIGA DAXLDOR INSONLAR

Pedagogika yo'nalishida o'qimagan bo'lsam-da, shu paytgacha bir necha bor o'qituvchilik qilganman. Birinchi "o'qituvchi"ligimni yaxshi eslayman. Adashmasam, beshinchi yoki oltinchida o'qirdim. Bir kuni sinf rahbarimiz dars o'tishni menga topshirdi. Negaligini tushunmadim. Nemis tili fani ediyov. Tabiiyki, ushbu vaqtinchalik "lavozim"ning yuki bosdi. O'qituvchi katta kishi bo'ladi, deb o'yarlardik-da. Yo'q, qandaydir ichki qudrat, yana qiziqish ustun keldi. Bir amallab "dars"ni o'tdim. Keyin ham boshqa o'qituvchilar taklifi bilan bir-ikki bor shu ish bilan "shug'ullandim". Talabalik yillari bir muddat pedagogik amaliyot o'tadim.

Bir necha yil avval yaxshi niyatda ijodga havasmand uka-singillarimiz uchun ijodiy to'garak tashkil etdik. Ochig'i, shu bahona yoshlarning bugungi hayoti, qiziqishlari, maqsad-intilishlarini yaxshiroq o'rganib, shu paytgacha orttirgan "tajriba"ni o'rtoqlashmoqchi ham edim. Endi nafaqat o'qituvchi, haqiqiy murabbiyga aylanish kerak! Bunda yosh do'stlarimning o'zlari menga ko'mak berishdi. Yuz-ko'zi, yurish-turishidan hali bolalig-u o'smirlik beg'uborligi ketib ulgurmagani talabalar ancha bilimdon chiqib qoldi. Boz ustiga, ziyarak, zehni o'tkir, eng muhimi, fikrlaydigan yoshlar. To'g'ri yo'nalish berilsa bo'ldi, tayyor ijodkor. Ular orasida talabalik baxtiga erishish uchun tinim bilmayotgan tirishqoq abiturientlar ham bor.

Rosti, har bir mashg'ulotga alohida tayyorlandim. Go'yo bugungi dars ular hayotida juda muhim ahamiyat kasb etadigandek, xuddi har aytgan gapim shu qorako'zlar taqdiriga ta'sir ko'rsatadigandek... Ikki soatlik mashg'ulotni qismlarga bo'lib chiqdim. Har daqiqa hisobga olindi. Ya'ni dars soatlarida harbiy xizmatchilarga xos, temir intizom o'rnatildi. O'z o'rnida imkon qadar har mavzuni yoshlarning shaxsiy hayoti, kundalik turmush bilan bog'lash, har ishda foydali bo'ladigan jihatlarga urg'u berishga urindim. Shukur, natija yomon emas. Nasib qilsa, shu to'garakni takomillashtirish harakatidamiz.

Keyinroq bir bahonayi sabab bilan to'garak a'zolari yo'qlab keldi. Ayni o'sha paytda pedagogik amaliyotni o'tayotgan talaba qizlarning ko'zlari chaqnab turibdi. "Ustozcha bo'lib yuribmiz", dedi biri hazil aralash. Nazarimda, ular bundan faxr hissini tuyib turardi.

Taqdir yo'llarim bir paytlar xalq ziyolilari nashri "Ma'rifat" bilan bog'langach, ustoz-murabbiylar olamiga yanada yaqinroq kirib borganday bo'ldim. Tahririyatga qadam ranjida qilayotgan ijodkor muallimlar, tinimsiz qo'ng'iroqlar, maktublar orqali izhori dil aylab, gazetada

chiqqan materiallar yuzasidan fikr bildirayotgan jonkuyar murabbiylar ustoz ahliga mehrimni chandon oshirib yubordi. Aslini olganda, ijodiy jamoaning o'zida ham ustoz-shogirdlik an'anasi davom etayotir.

Bularni nima uchun yozyapman? O'tgan shu vaqt davomida ustoz-murabbiylik naqadar mas'uliyatli, sharafli, o'qituvchilar millat taqdiriga daxldor insonlar ekanini yanada teranroq anglab yetdim. Shu o'rinda aytib o'tsam. Keyingi paytlari "ustoz" so'zining salmog'i kamayib borayotgandek. Kechagina oliy o'quv yurtini tamomlagan g'o'r yigit-qiz ham "ustoz", umrini ilm-fan, yoshlar kamoliga bag'ishlagan fidoyilar ham. Yana shunday "ustoz"larni ko'rdimki, ularning o'zlari ta'lim-tarbiyaga muhtojdek...

O'qituvchi nafaqat o'z sohasining yetuk mutaxassisi, balki ma'naviyati yuksak, e'tiqodi butun, dunyoqarashi keng, bugungi o'zgarishlardan doimiy boxabar bo'lib boradigan Shaxsga aylanishi kerak. Chunki millat taqdiri ana shunday ustoz-murabbiylarga juda-juda bog'liqligini hayotning o'zi ko'rsatib turibdi.

HAR QADAM MAS'ULIYATI

Har bir xatti-harakatimiz, amalimiz kimligimizni ko'rsatib turadi. Demak, o'zimizni, lahzalarimizni sarhisob qilishga o'rganib borishimiz shart. Eng muhimi, biz va amallarimiz o'rtasida muqaddas Vatani, uning taqdiri turgan bo'lishi mumkinligini his qilishimiz kerak.

Otabek ikki yil xorijda o'qib keldi. Dunyo ko'rgani gap-so'zlari, yurish-turishidan bilinib turibdi. O'zi ham gap orasida aytib o'tdi, yurt sog'inchi uni ulg'aytiribdi. Safar taassurotlaridan ham ko'ra, meni ko'proq uning mana bu so'zlari ta'sirlantirdi:

– Biz o'qiydigan kursda 15 dan ortiq millatga mansub yoshlar yig'ilgandi. Ular orasida ingliz, arab, hind, turk, nemis, polyak, chex, shved, xitoy, yapon, fransuzlar, Janubi-Sharqiy Osiyodan kelganlar, pokistonliklar, afrikaliklar bor edi. Ayniqsa,

Shimoliy Afrika mamlakatlaridan kelgan tengdoshlarim toza-ozoda, bir so'zli, rostgo'yiligi bilan e'tiborimni tortdi. Iso degan o'rtog'im ham Shimoliy Afrikadan. To'g'risi, unga yaqin bir kishimday ishonardim. U birovnini aldashi ni xayoliga ham keltirmaydiganlardan edi.

Bir kuni Iso kompyuter sotib olgani boribdi. Ajnabiyligini bilgan sotuvchilar uni aldaq, qimmat narxda sotishibdi. Buni sezib qolgandan keyin dili og'ridi. Bu kabi hollarni u tasavvuriga sig'dira olmasdi. Qachon afrikaliklar haqida gap ketsa, ko'z oldimda kamtar va rostgo'y Iso gavdalanadi.

Anghlab yetdimki, musofir yurtdagi har bir qadamimiz ortida Vatanimiz sha'ni turar ekan. Biz esa uni yo ko'kka ko'tararkanmiz yoki... Imkon qadar xorijliklarda O'zbekiston haqida yaxshi taassurot qoldirishga harakat qildim. Yo'q, o'zimizni haddan tashqari qolipga o'rab olmadim. Vatandoshlarimiz qay darajada samimiy, odamiy va mehmondo'st ekanini ko'rsatishga urindim. Yursam ham, tursam ham bir fikr xayolimni band etar edi: "Bu yerdagilar mening qiyofamda O'zbekistonni ko'radi".

Vatanga xizmatning katta-kichigi bo'lmaydi. Xorijda yurib ham yurtga xizmat qilish uchun esa inson o'ta mas'uliyatli bo'lishi lozim. Biz, odatda, ulkan ishlarini amalga oshirish uchun "kattaroq" odam bo'lish kerak, deb o'ylaymiz. Biror amaldor, rahbar shaxs bo'lsakina, Vatanga ko'proq nafimiz tegadi, deb tushunamiz. Vaholanki, har bir ezgu amalimiz kattalashib borib, buyuk bir AMALga aylanishi mumkin.

Sohibqiron Amir Temur har bir askariga yonida bir g'isht olib yurishni tayinlar ekan. Bitta askar qo'lidagi g'isht bir qarashda hech narsaga arzimaydigan tuyuladi. Lekin butun lashkar olib yurgan g'ishtlarni bir yerga jamlasa, ulkan inshoot bunyod bo'lishi mumkin. (Sohibqiron o'z umri davomida buni amalda namoyon etgan.) Demak, bizning nazarimizdagi arzimas ishlarimiz ham bunyodkor yurtdoshlarimizning go'zal amallari bilan qo'shilib, Vatanimizning bir burchini obod qilishi muqarrar.

Yunusali Egamov – geografiya fani o'qituvchisi. Qishloq maktablaridan birida dars beradi. Uning nazarida, har bir dars yoshlar qalbida vatanparvarlik tuyg'usini yuksaltirish uchun aziz bir imkon. Nega endi, uni ko'kka sovrish kerak? Shu bois har bir darsiga yangicha yondashishga, istiqloq farzandlariga munosib ta'lim berishga bor kuch va imkoniyatini sarflaydi. "Har qaysi darsimning mavzudan tashqari yana bir mavzusi – vatanparvarlik. Bolalarimizni yurtni sevishga, istiqloq ne'matlarini qadrlashga o'rgatib, yuragi

uyg'oq bo'lishga da'vat etmas ekanmiz, ta'lim-tarbiyada kutilgan natijaga erisha olmaymiz".

Domlaning shogirdlari orasidan yurt uchun umrini baxshida etadigan millatparvar insonlar chiqishiga ishonsa bo'ladi. Har bir lahzamiz oltin. Kelajak egalarining ta'lim-tarbiyasi uchun berilgan soatlar esa undan-da qimmatliroqdir. Bu oltinlarni ko'chaga sohib yuborishni Yunusali domla tasavvuriga ham sig'dira olmasa kerak.

Televideniye orqali bunyodkor vatandoshlarimiz haqida ko'rsatuv berilyapti. "Uyalib qolmaydigan darajada yashayapmiz-da", dedi qahramonlardan biri. Negadir bu gap menga juda ta'sir qildi. Inson uyalib qolmaydigan darajada yashashi uchun nima qilishi kerak? Avvalo, o'zining, yurti va yaqinlarining oldida uyalib qolmaydigan bo'lib yashash baxti, qaniydi, hammamizga ham nasib etsa...

Har bir xatti-harakatga mas'ullik, faoliyatning qaysidir qirrasida bo'lsa ham, Vatanga xizmat qilayotganligi mumkinligiga ishonch insonni yuksaltiradi. Atoqli adibimiz aytganidek, yurtni obod qilaman degan kishi o'zi obod bo'ladi. O'zingizni obod qilishdan to'xtamang!

QAHRAMONINGIZ KIM?

Yaxshi odamlar, o'z kasbining fidoyilari haqida ko'ngildagi gaplarni aytganga nima yetsin?! Lekin ko'pincha bunday kishilar bayram yoki tavallud kun arafasida "esga tushib" qoladi. Yo aksincha, huda-behuda ba'zi tanishlarimizni quruq maqtoq bilan ko'kka ko'taramiz. Ko'pincha o'zimiz bilgan-bilmagan holda ulardan "qahramon" yasaymiz. Shu tarzda gazetchilar orasida o'zaro "haqida material" deb ataladigan "janr" rivojiga "hissa qo'shamiz".

Tunov kuni bir ayol tahririyatga kirib keldi. "O'qituvchim iltimos qilgandi, u haqida biror narsa chiqarsa bo'larmikan? Mana buni o'qib ko'ring-chi", deb qo'lidagi maqolani berdi. O'qib chiqdik. "Falonchijon Pistonchiyev bir necha yildan beri yoshlarga ta'lim-tarbiya berib keladi. U o'zining mehnatsevarligi, izlanuvchan va kamtarligi bilan jamoa orasida obro' qozongan..." "Asar" shu ruhda davom etadi. Falonchi akaning mehnat faoliyati, erishgan yutuqlari, qisqacha aytganda, tarjimai holi. "Kamchiligi bo'lsa, o'zingiz qo'shib yuborasiz", deydi ayol iltimos ohangida. To'g'risi, darhol rad etib, materialni qaytarishning iloji bo'lmadi.

Muallif qayta-qayta qo'ng'iroq qilib, maqolaning "taqdir"i bilan qiziqdi. "Kutishyapti-da. O'qituvchimning oldida uyalib qolmay", deya hol-jonimizga qo'ydim. Ochig'i, uning o'qituvchisiga qoyil qolmadik. Boz ustiga, shogirdning o'zi ustozining qanday ekanidan xabar berib turibdi. Qiziq, odatda, ustozlar, ta'lim fidoyilari haqida shogirdlar yoki hamkasblari dil izhoriga o'xshash biror nima qoralab kelardi. Qachondan biri ustozlar shogirdlariga aytib (yoki iltimos qilib), o'zi haqida yozdiradigan bo'lib qoldi?

Bunisiga-ku, chidasa bo'lar. Ammo o'zi haqida yozib keladiganlarga nima deysiz?! "Meni o'zimdan yaxshiroq kim ham bilardi? O'zim yozib qo'ya qoldim", deydi hech xijolat tortmay. O'sha "yozib qo'ya qolingani" materialni o'qib, na kulishni bilasiz, na kuyishni. Maqtovlarning keti uzilmaydi. "Qahramon" shu paytgacha butun umrini faqat va faqat muvaffaqiyat-u, yaxshi ishlar bilan o'tkazib, odamlarga, yurtga katta nafi tegayotganday taassurot qoldiradi. Uni o'qib, muallif-qahramonning o'zi aytmoqchi kamtarligiga ham shubha qila boshlaysiz.

Jamiyatda kamtarin mehnati va insoniylik fazilatlarini bilan o'z o'rnini topgan faol, fidoyi insonlar haqida qancha yozilsa, yarashadi. Ammo quruq maqtoq, ortiqcha xushomaddan iborat maqolalar kimga kerak? "Qahramon"ning o'zigami?

Keling, kitob o'qiyimiz!

ZIYORAT QILMOQQA ERTA TONGDA KEL

Hay, hay, qanday Vatan bu?! U mening jon-u tanim sajdagohidir. U mening osmondagi oyim, osoyishim, izzatim, sharafim. Mening ka'bam, mening qiblam, mening chamanidir.

Abduraufo Fitratning she'r, drama, maqolalardan iborat "Chin sevish" kitobi 1996-yilda dunyo yuzini ko'rgan. Professor Begali Qosimov mazkur kitobni ulug' ma'rifatchimizning ikkinchi umri, deya baholagan edi. O'sha yilning eng katta voqealaridan biri edi, desak mubolag'a emas.

Ba'zan kap-katta kishilar ham sovet davrini tamshanib eslaydilar. Qo'ying, o'sha "gugurt bir tiyin" bo'lgan zamonlarni, inson qadri gugurtcha ham bo'lmagan davrlarni. Bugunimizdan gapiring, bolalar mehnatiga barham berilgan eng buyuk ishlardan gapiring, dunyo bilan bo'ylashayotgan yoshlarimizdan gapiring, ularga yaratilgan sharoitlar, imkoniyatlari haqida gapiring. Yuzaga chiqayotgan, ikkinchi umrlarini yashay boshlagan jaddidlarimizdan gapiring!

Bugunning yoshlariga havasim keladi. Men o'ttiz-qirq yoshimda o'qib-o'rgangan bilimlarni ular maktab partasidayoq egallashmoqda. Ularning o'qib-o'rganishlari uchun imkoniyatlar shu qadar bisyorki, ixtiyorsiz o'quvchilik yillarim yodimga tushadi. Chizmachilik darsidan kitobimiz yo'q edi, geografiya darsligi yetishmasdi, xaritalar anqoning urug'i bo'lgan, tasviriy san'at degan darslikning nomi bor edi, maktabda laboratoriya bo'lishi haqida eshitmagan ham edik. Elektron hisoblash mashinalari haqida ertak tinglagandek eshitganlarimiz... Bir o'quv yili davomida to'rt oyning nari-berisida o'qigan o'quvchi qanchalik bilim olishi mumkin?! Millatimizga "o'zbeklar ishi" degan tavqi la'natni ilgan "donolar", "odillar" nega bolaligi, ayni ilm oladigan pallasi dalalarda kechgan avlodlar haqida lom-mim demagan?!

Turkiston tarixi, O'zbekiston tarixidan nimalarni bilar edik. "Qonxo'r" Temur, bosmachilar harakati, ommaviy savodsizlik... Ilm-ma'rifatda, harbiy san'at bobida dunyoga maydon o'qigan, ozodlik uchun kurashgan ajdodlarimizning shonli tarixidan bir satr ham o'qimagan edik. Sovetlarning ulkan targ'ibot mashinasi tutqazgan tarixni o'qibmiz, esiz behuda sovrilgan yoshlik intilishlari. Erk va ozodlik totini shunday qiyoslarda yaqqolroq his qilasis.

Erk uchun, Ozodlik uchun harakatlar boshlangan saksoninchi yillarning ikkinchi yarmi matbuoti bizni ko'p narsalardan boxabar etdi. Jaddidlar harakati, uning yetakchilari, yurt fidoyilari haqida aynan matbuotda o'qidik. Mustaqillik yillariga kelib, buyuk ma'rifatchilarimiz, adiblarimiz, shoirlarimiz hayoti va ijodi maktab darsliklariga kiritildi. Ayni kunlarda esa yangicha bir to'lqin ko'tarilgani kabi ularga yanada katta e'tibor qaratilyapti. Birgina "Jadid" gazetasining o'zi bunga yorqin misoldir!

Fitratni ham bilmas edik. Ammo bizdan boshqalar, hatto olis okean

ortida ham uning boy ma'rifiy merosini o'rganuvchilar bor ekan. "Chin sevish" so'zboshisida Begali Qosimov shunday yozadi: "Bu nom bir vaqtlar ziyolilar davrasida benihoya izzat va sharaf bilan tilga olingan. Uning aql-u zakovatini Kavkaz va Volga bo'yidagi hamkasabalarigina emas, Moskva, Leningraddagi sharqshunoslar ham yuksak darajada qadrlaganlar. 1924-yilda u Moskvada Sharq tillari institutida dars bergan, professor bo'lgan. Afg'oniston, Turkiya, Eron ilmiy-adabiy doiralari ham uning mavqe-martabasi baland edi. Mamlakatda "ichki dushmanlar"ni fosh qilish vasvasasi avj olib, xalqning asl qizandlari bir chetdan terib qatag'on qilinayotgan bir paytda xorijdagi ilm-ma'rifatning qadriga yetuvchi ishbilarmon homiylar da'vatnomalar yozib, uni ishga taklif etganlarida bormadi. Har qanday holda Vatani, xalqi bilan bo'lishni lozim bildi. Holbuki, u inqilobdan keyingi ikki million muhojirning biri bo'lishi mumkin edi. So'ng 20-yillarda, hatto 30-yillarda ham shunday imkon bor edi. Biroq Vatan tuyg'usi bunga yo'l bermadi. Mavjud tuzum - hukmron harbiy mahkamachilik ma'muriyati esa uni o'zi muqaddas tutgan xalqi, Vatani nomidan qatl etdi. Va salkam ellik yil bu nom uni voyaga yetkazgan eli, yurti xotirasidan quvib chiqarildi".

Shukrki, u yana qaytdi. Uning boy ijodiy merosidan ochiq-oshkora, g'urur bilan bahramand bo'ladigan, o'rganiladigan bir davr ham keldi. Ilk "usuli jadid" maktabi 1884-yilda Ismoilbey G'aspirali tomonidan ochilgan edi. Uning dovruqi olis Buxoroga ham yetib keldi. Buxoro amiri Abdulahadxon ham yangi maktab ochishga ijozat bergan, ammo ruhoniylarning qutqusi bilan tezda yopilib ketgan. Biroq harakat to'xtab qolgan emas. Yangilikning keng yoyilishiga qarshilik qiluvchi kuchlar ham ko'p edi. Shunday bo'lganki, "jadid" degan nom dinsizlik, yomonliklar ifodalovchisiga aylanib qoldi.

1909-yilda Fitratning "Munozara" ("Hindistonda bir farangi ila buxoroli bir mudarrisning bir necha masalalar ham usuli jadida xususida qilg'on munozarasi") asari bosilib chiqdi. O'quvchilar tomonidan juda qizg'in qarshilangan bu asar Buxoro amirligida taqiqlab qo'yildi. "Chin sevish" kitobida Begali Qosimov V.B. Andreyevning "Туркистанские ведомости"da (1916-y., 13-, 15-, 20-sonlar) yozgan quyidagi fikrini keltiradi: "Faqat shu asarning bosilib chiqishi tufayligina Buxoroda yangi usul maktablari qaytadan ochildi va ulardan mulla-mudarrisning tavqi la'natlari olib tashlandi".

Ha, ilg'or ma'rifiy qarashlari bilan Buxoro amirini bezovta qilgan olim, shoir, yozuvchi, siyosatchi Fitratni yo'qsullar hokimiyati ham ta'qib etdi... "Chin sevish"da uning ikkita mashhur maqolasi keltirilgan: "Tilimiz", "Yopishmagan gajaklar".

"Tilimiz"dan o'qiyimiz: "Dunyoning eng boy, eng baxtsiz bir tili qaysi tildir? Bilasizmi? Turkcha! Shoirlik qilmoqchi emasman, so'zning to'g'risi shudir! Dunyoning eng boy tili turkchadir. Eng baxtsiz tili yana xud turkchadir".

E'tibor bergan bo'lsangiz, ayrimlarning soxta tarix yaratishga ishqibozligi, to'g'rirog'i, harakatlari kuchaygan. Bu nima beradi? Boshqalardan kuchliroq, ustunroq ekanliklarini isbotlash uchun, hech kimdan kam emasliklarini ko'rsatish uchun. Bu asossiz, tagi puch da'volar millatlar o'rtasida nizo qo'zg'ashdan boshqasiga yaramaydi. Buning ustiga o'tgan ulug' allomalarimizning ulkan ilmiy meroslari allaqachon umuminsoniy mulkka aylangan.

Fitratning "Tilimiz"dagi "Eng baxtsiz til" iborasi kishini o'yga toldiradi. E'tibor bering, "eng boy" va "eng baxtsiz". Buning mazmun-mohiyati maqolada ochib berilgan. Biz esa e'tiboringizga quyidagi parchani havola qilamiz: "Dunyoning eng boy tili bo'lg'on turkchamiz yolg'uz arabcha qimruqlari bilan emas, forsiycha tepkilar bilan dahi ezilmishdir. Ko'zlarimizni to'rt ochib qaraylik, dunyoning eng buyuk hakimi bo'lg'on Ibn Sino turkdir. Ikkinchi Arastu atalg'on Forobiy turkdir. Arab tilini mangulik tirgizib kelgan Javhariy turkdir. "Vahdati vujud" falsafasining imomlaridan bo'lgan Jaloliddin Rumiy turkdir. Forsiy adabiyotning payg'ambarlaridan bo'lgan Nizomiy turkdir. Shu yerda otlari yozilgan kimsalar yolg'iz turk ulusini emas, butun dunyoning ulug' kishilaridan erular. Lekin turk ulusi bunlarning asarlaridan osig'lonolmay qolmish, balki o'zlarini ham yaxshigina taniy olmay qolmishdir. Bunlari o'z bilimlarini turkcha yozsalar edi, bu kun turk ulusining holi ehtimolki, boshqa turli bo'lar edi..."

Turkcha baxtsizdir. Ming yillardan beri ezila kelmishdir. Lekin bitmamishdir. Bitmas, yashamishdir, yashar. Negakim boydir. Turkcha yashamishdir".

"Yopishmagan gajaklar" Fitrat boshiga to'planayotgan qora bulutlardan bir nishondir. Ulug'imiz Fitratga davlat to'ntarishidan tashqari, hatto josuslik aybi ham qo'yilgan. Uydirma va tuhmatlardan iborat yopiq harbiy sud hujjat-protokoliga ko'ra, 5-oktabrda bo'lib o'tgan... Aslida esa Fitrat 4-oktabrda, hali hukm chiqarilmay, suddan bir kun avval otilgan edi! Bu ham bo'lsa, sho'ro hokimiyatining asl qiyofasi, "adolati" edi.

"Chin sevish"dagi dramalar, she'rlarga to'xtalmadim. Bir necha yillar avval "Go'zalim, bevafo gulistonim" she'rining huzunli tarixi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida e'lon qilingan edi. Aniq yili ham, nechanchi soni ham yodimda yo'q. Buning uchun o'quvchilarimizdan uzr so'rayman. She'rni o'qigach, uning tarixi bilan qiziqib qolishingizga ishonaman.

Aziz o'quvchi, yuqorida Fitratning umri mazmunini anglatuvchi satrlarni so'z avvalida keltirdik. Jon malhami u so'zlarni farzandlaringizga ham o'qib bering, yuraklariga muhrlansin, yurtsevar Fitrat kabi yoniy yurak bilan yashasinlar!

Huzurli mutolaalar tilagi bilan,

Inobat IBROHIMOVA,
"Vatanparvar"

Maxsus so'rovnomalarda aniqlanishicha, insoniyat tarixining keyingi ikki ming yilligida yaratilgan eng buyuk kashfiyot kitob ekan! Dunyoning yetti mo'jizasi bor deyiladi. Rasmiy e'tirof etilmagan, ammo hech qanday e'tirozga o'rin qoldirmaydigan yana bir mo'jiza bor, bu ham kitobdir! Kitobning mo'jiza ekanini bilish, his etish uchun ham avvalo, yaxshi kitobxon bo'lish kerak.

Nazarimda, odamlar ikki toifaga bo'linadilar: kitob o'qiydiganlar va o'qimaydiganlar. Ular orasidagi farq yer bilan osmonchadir. Ozigina suhbat asnosida buni bilib olish mumkin. Kitob o'qiydiganlarning dunyoqarashi, bilimi, qiziqish doirasi keng, hayoti mazmunli bo'ladi, shu bois ularning suhbatlari diltortardir. Kitob o'qimaydiganlar bilan nima haqda gaplashishni ham bilmaysan kishi, darrov zeriktirib qo'yishadi.

Kitob haqida mashhur shaxslar – buyuk allomalar, fozil-u fuzalolar, mutafakkirlar dono, ibratli hikmatlarni xo'p va ko'p aytganlar. Ular bir joyga jamlansa, bir necha jildlik yaxshi kitob bo'ladi.

“Odamlar o'qishdan to'xtaganda fikrlashdan ham to'xtaydilar”, degan edi buyuk fransuz mutafakkiri Didro. Naqadar dono fikr! “O'zimdagi barcha yaxshi fazilatlar uchun kitoblardan minnatdorman”, deya kitobning buyuk tarbiyaviy ahamiyatini qayd etadi rus adibi Maksim Gorkiy. Menga mana shu ta'rif

kitobga befarq kimsalar sha'niga nordongina ta'na toshlarini ayamay otganlar.

Taniqli yozuvchi Tohir Malikning kitob o'qishni yoqtirmaydigan bir tanbal maktabdosh do'sti bor edi. U har gal yozuvchi do'stini ko'rganda “Kitobni ko'p o'qiganing uchun ham boshing og'riydi, mana men kitob o'qimayman – boshim ham og'rimaydi” deya o'zicha iddao qilib turar, Tohir Malik esa “Shoshmay tur hali, seni bir boplayki...” deya qulay fursatni kutib yurar ekan. Nihoyat, shunday fursat keladi.

Bir kuni o'z uyida do'stini somsa bilan siylayotgan o'sha maktabdoshi gap orasida shunday deydi:

– Oshqovoq yaxshiroq joyda saqlansa, bir yilda ham aynimas ekan.
– Sen bir yillik oshqovoqni gapiryapsan, men senga ellik yillik oshqovoqni ko'rsatishim mumkin, – deydi Tohir Malik tagdor qilib.
– Sen fantast yozuvchisan-da, mubolag'ani ham qiyvorasan, – deydi nimkosani payqamayotgan mezbon.
– Mubolag'a emas, istasang, hoziroq ko'rsatishim mumkin.
– Mayli, ko'rsata qol.
– Ana, yelkangda turibdi! – deydi Tohir Malik do'stining kallasiga ishora qilib.

– Hali mening kalam senga oshqovoq bo'lib qoldimi? – mezbon talmovsirab qoladi.

– Kitob o'qimaydigan kalling oshqovoqdan nima farqi bor? – achitibgina javob qiladi adib.

Ustoz Erkin Vohidovning quyidagi alamli iddaosi ham kitob o'qishni yoqtirmaydigan manqurtlarga qarshi yozilgan:

*O'zbek Navoiyni o'qimay qo'ysa,
Oltin boshning kalla bo'lgani shudir.
Bedil qolib, Demyan Bedniyni suysa,
Qora sochning malla bo'lgani shudir.
O'zbek Navoiyni o'qimay qo'ysa,
Dod demoqqa palla bo'lgani shudir.
Ma'rifatdan ayru o'ynasa, kulsa,
Aza chog'i yalla bo'lgani shudir.*

Kitobning tarbiyaviy ahamiyatini hech narsa bilan qiyoslab, o'lchab bo'lmaydi. Adabiyotning o'zi “odobul kulliyot”, ya'ni “odoblar to'plami” deganidir. Hayotimizning hamma jabhalariga suqilib kirayotgan, milliy mentalitetimizga, ma'naviyatimizga katta zarba berayotgan, ommaviy madaniyat, deb atalayotgan baloyi ofatdan kitob qutqarishi mumkin.

Ma'naviyatni yuksaltirishning yagona yo'li, chorasi kitobga oshno bo'lish, mutolaadir. Kitob fikrlashga o'rgatadi, tafakkurni charxlaydi. Qalb tarbiyasi, qalb islohoti ham asosan kitob orqali amalga oshiriladi. Bu borada hech narsa kitob bilan tenglasholmaydi.

“Har ish qilmish odamizod, tafakkur birla bilmish odamizod”, deydi hazrat Navoiy. Haq gap. “Tafakkur” jurnali sahifalari hazratning ana o'sha purhikmat so'zlari bilan boshlanishi ham tasodif emas.

Sivilizatsiyaning jamiki ulkan yutuqlari tafakkur mahsuli, kitoblarga bitilib, avlodlarga qoldirilgan ixtirolar oqibatidir.

Hali-hamon eng sirli xilqat sanalayotgan inson haqida, uning murakkab ichki dunyosi haqida eng mukammal, eng ta'sirchan ma'lumotni, bilimni ham biz badiiy adabiyot atalmish san'atdan olamiz.

Lev Tolstoyning mashhur “Urush va tinchlik” romanida besh yuz nafar atrofida qahramon tasvirlangan. Ularning har biri o'z fe'l-atvoriga, xarakteriga, gapirish yo'siniga ega. Yozuvchi ana o'sha qahramonlarning har biriga “jon ato etolgan”, ya'ni bir vaqtning o'zida besh yuzta rolni “o'ynay olgan”. Vaholanki, biz sahnada bitta rolni yaxshi o'ynay olgan aktyorni olqishlab maqtaymiz. Demak, boshqa san'atlarni mutlaqo kamsitmagan holda dadil aytish mumkin, adabiyot barcha san'atlar ichida insonga eng yaqin, eng buyuk san'atdir. Axir Cho'lpon “Adabiyot yashasa, millat yashar” deya bejiz aytmagan.

So'nggi yillarda odamlarning, ayniqsa, yoshlarning kitobdan, mutolaadan ancha yiroqlashgani haqidagi gap-so'zlar tez-tez quloqqa chalina boshladi. Afsuski, bu gaplarda jon bor edi. Rahmatli shoir Muhammad Yusuf bir vaqtlar “Do'ppi kiymay qo'ydi odamlar” deb yozg'irgan edi. Mabodo u hayot bo'lganda, balki “Kitob o'qimay qo'ydi odamlar” deya she'r yozarmidi...

Ilgari ko'cha-ko'yda, avtobuslarda, kutish xonalarida odamlarning kitob varaqlab turganiga ahyon-ahyon bo'lsa-da, ko'zimiz tushib turardi. Endilikda buning o'rnini smartfon deb atalayotgan zamonaviy telefonlar egallagan.

Mutolaa madaniyatining susayishi sabablari haqida gap ketganda ko'pincha yoshlarning vaqti ijtimoiy tarmoqlarda o'tayotgani, internet atalmish “balo” ko'pchilikni mutolaadan chalg'itayotgani qayd qilinadi. Yuzaki qaraganda, bu gaplarda jon borgan o'xshasa-da, masalaning mohiyati murakkabroq. Internetni olabo'ji qilib ko'rsatmaslik kerak. Agar undan to'g'ri, o'rinni foydalanilsa, u mutolaa masalasida betakror, beminnat yordamchi bo'lishi mumkin.

Ma'lumki, barcha sohalarida bo'lganidek, kitobxonlikning ham o'z madaniyati bor. Mutolaa madaniyati deganda, avvalo, kitobni tanlay bilish, saralab o'qish va uning ma'nomohiyatini teran tushunish malakasi nazarda tutiladi. Xo'sh, nima uchun kitobni saralab o'qish kerak? Sababi oddiy. Dunyoda yaxshi kitoblar juda juda ko'p, insonning vaqti-umri esa hisobli. Eng yaxshi, kerakli kitoblar saralab o'qilmasa, ularni o'qishga ulgurish qiyin bo'lib qoladi.

Mutolaa madaniyati haqida gap ketganda juda ko'p muammolar ko'z oldimizga keladi. Shulardan uchtasi mening nazarimda juda muhimdir. Bular quyidagilardir:

1. Kitobxonlikka havas, qiziqishni qanday uyg'otish mumkin?
2. Qanday kitoblarni o'qish kerak?
3. Kitobni qanday o'qish kerak?

Menimcha, birinchi masala hal etilsa, olam guliston bo'lib, kitobxonlik madaniyati bilan bog'liq barcha muammolarning yechimi topiladiganday tuyuladi. Kitobxonlikka havas uyg'ongandan keyingina qanday kitoblarni o'qish va ularni qanday o'qish haqida mulohaza yuritish o'rinni bo'ladi. Chunki har qanday ish zavq-shavq, ishtiyoq bilan bajarilsagina kutilgan samarani beradi. Kitobxonlikda ham xuddi shunday.

(Davomi kelgusi sonda)

Shodmon OTABEK,
O'zbekiston Yozuvchilar
uyushmasi a'zosi,
O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan
madaniyat xodimi

MUTOLAA MADANIYATI

(1-maqola)

ko'proq yoqadi. Darhaqiqat, kitob insonni tarbiyalaydi. O'z vaqtida o'qilgan birgina kitob inson hayotini alg'ov-dalg'ov qilib, taqdirini butunlay boshqacha o'zanga solib yuborishi ham mumkin.

Yaqinda Rossiyada chiqadigan bir gazetada taniqli rus dramaturgi Viktor Rozovning xotiralarini o'qib qoldim. Unda

shunday g'aroyib voqea hikoya qilinadi. Ashaddiy bir jinoyatchi poyezdda bironing katta jomadonini o'g'irlyaydi. Keyin yolg'iz qolgach, o'ljasini mundaq ochib qarasa, jomadondagi turli lash-lushlar ostida bir kitob turganmish. U mashhur fransuz adibi Romen Rollanning “Jan Kristof” degan romani ekan. Jinoyatchi erinmay, romanni o'qib chiqadi-yu, azbaroyi qattiq ta'sirlanganidan butunlay boshqa odamga aylanadi. Yozuvchiga xat yozib, tavba-tazarru qiladi. Keyin militsiyaga borib, aybini bo'yniga oladi. Jazo muddatini o'tagach, oila qurib, bola-chaqali bo'ladi va to'g'ri, halol yashash yo'lini tanlaydi. Hammasiga o'sha birgina kitob sabab bo'ladi.

Buyuklarimiz kitobga hamd-u sano aytish bilan cheklanmaganlar. Ma'naviy qashshoq,

NAZARIY VA AMALIY BILIMLAR HAMOHANG

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Harbiy tayyorgarlik o'quv markazida tahsil olayotgan front orti va moliyaviy ta'minot sikli kursantlari egallagan nazariy bilimlarini amaliy mashg'ulotlar orqali chuqur o'zlashtirmoqda.

Albatta, egallangan bilim amaliyot bilan uyg'unlikda mustahkamlanishi katta ahamiyatga ega. Shu sabab O'zbekiston Milliy universiteti Harbiy tayyorgarlik o'quv markazi va O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi markaziy moddiy-texnik ta'minot bazasi bilan tuzilgan hamkorlikka asosan, talabalarining nazariy va amaliy bilimlarini oshirish va mustahkamlash maqsadida markaz o'qituvchilari rahbarligida ta'minot bazasi mutaxassislari bilan ko'rgazmali va amaliy mashg'ulotlar tashkillashtirib kelinmoqda.

– O'tgan oylar davomida malakali ustozlarimizdan olgan bilimlarimizni amaliyotda mustahkamlayapmiz, –

deydi markaz kursanti Shahriyor Sa'dullayev. – Ustozimiz iste'fodagi podpolkovnik G'ani Qurbonov hamda Mudofaa vazirligi markaziy moddiy-texnik ta'minot bazasi harbiy mutaxassislari boshchiligida o'tkazilayotgan mashg'ulotlar bizda katta taassurot qoldirdi. Mashg'ulotlar davomida hisob-operatsiyalar bo'limi faoliyati, ya'ni hisob va hisobot hujjatlarini yuritish, ta'minotchilar tomonidan yetkazib beriladigan moddiy vositalarni qabul qilishda yuritiladigan va rasmiylashtiriladigan hujjatlar, ta'minotchilar tomonidan yetkazib beriladigan moddiy vositalarni qabul qilish tartibi bilan yaqindan

tanishdik. Shuningdek, baza omborlarining tuzilishi, asosiy texnologik jihozlari, yong'in xavfsizligi, kiyim-kechaklar, yuvish vositalari va texnik vositalarni qabul qilish va saqlash, ta'mirlash va tarqatishda bevosita ishtirok etdik. Safdoshlarim Bekzod Davronbekov, Navro'z Nizomov, Aziz Qo'chqorov, Mohir Tohirov bilan birgalikda o'zlashtirishimiz lozim bo'lgan harbiy soha ko'nikmalarini mukammal egallashga astoydil harakat qilyapmiz. Buning uchun bizga har tomonlama nazariy va amaliy bilim berib kelayotgan jonkuyar ustozlardan minnatdormiz.

Hozirda Harbiy tayyorgarlik o'quv markazida tahsil olayotgan

talabalar front orti va moliyaviy ta'minot siklida beshta mutaxassislik yo'nalishida: oziq-ovqat ta'minoti hamda kiyim-kechak ta'minotini tashkillashtirish, yong'in xavfsizligini tashkillashtirish, qo'shinlar jangovar va xo'jalik faoliyatining iqtisodiyoti va moliyaviy ta'minoti, yonilg'i va moylash mahsulotlari ta'minoti bo'yicha tahsil olmoqda.

Shubhasiz, istiqbolda rezervdagi ofitser maqomiga ega bo'ladigan bu o'g'lonlar kerak chog'da Vatan tinchligiga munosib yelka tuta oladi.

Iste'fodagi podpolkovnik Iskandar NARZULLAYEV, Harbiy tayyorgarlik o'quv markazi o'qituvchisi

Ertamiz egalari

KO'KRAK NISHONI TOPSHIRILDI

Ertamiz egalari bo'lgan yosh avlodning Vatanga muhabbat hissini oshirish va bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishlari uchun qonun va qarorlar qabul qilinmoqda. Buning uchun mas'ullar tomonidan kerakli sharoit yaratilib, ijobiy natijaga erishish yo'lida bosqichma-bosqich harakatlar amalga oshirilmoqda.

Prezidentimizning 2022-yil 2-martdagi "Vatan tayanchi" bolalar va o'smirlar harbiy-vatanparvarlik harakati faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori qabul qilinishi yurtimizda olib borilayotgan yoshlarga oid davlat siyosatining yangicha yo'nalishlaridan biri bo'lib, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning o'ziga xos shakli

hisoblanadi. Qarorda davlat umumta'lim maktablarida tahsil olayotgan 10-11-sinf o'quvchilari orasidan vatanparvar, eng intizomli va bilimli, tashabbuskor bo'lgan 20 nafar yoshni saralab olish orqali "Vatan tayanchi" otryadlarini tashkil etish belgilangan.

Yashnobod tumani mudofaa ishlari bo'limi bilan hamkorlikda bo'lib o'tgan tadbirda tumandagi

170- va 244-maktab o'quvchilari orasidan saralab olingan eng namunali va tashabbuskor o'quvchilarning 40 nafari "Vatan tayanchi" harakati a'zolariga qabul qilindi. Harakat a'zolari nishoni va guvohnomalarini Yashnobod tumani mudofaa ishlari bo'limi boshlig'i podpolkovnik Suhrob Xudoyqulov tantanali topshirdi.

Shuningdek, 244-maktabning 10-sinflari orasidan saralab olingan 4 ta guruh "O'zbekim o'g'lonlari" ko'rik-tanlovida birinchilik uchun bahslashdi. Tanishuv, saf tayyorgarligi, savol-javob, jismoniy tayyorgarlik, oshpazlik mahorati va erkin mavzularni o'z ichiga olgan 6 shartdan iborat musobaqani hakamlar hay'ati baholab bordi. Har bir shart orasida tomoshabinning

kayfiyatiga ko'tarinkilik bag'ishlash maqsadida maktabning iqtidorli o'quvchilari tomonidan Vatanni tarannum etuvchi sahna ko'rinishlari va qo'shiqlar ijro etildi.

Shart natijalariga ko'ra, 10-"G" sinf o'quvchilarining "Parusa" jamoasi shartlarni a'lo darajada bajarib, g'olib bo'ldi.

Tadbirda so'zga chiqqanlar tanlov g'oliblariga omad tilagan holda "Vatan tayanchi" harakati a'zolariga samimiy tilak bildirar ekan, kelgusida o'z tengdoshlari orasida haqiqiy vatanparvar, yetakchi va tashkilotchi bo'lishi zarurligini ta'kidladi.

Sherzod SHARIPOV, "Vatanparvar"

Xalq va armiya – yakdil

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tashkil etilganining 32 yilligi munosabati bilan Buxoro tumanidagi Zarmanoq mahallasida Milliy gvardiya Buxoro viloyati bo'yicha boshqarmasi, Buxoro garnizoni, "Vatanparvar" tashkiloti viloyat kengashi va hamkor tashkilotlar tomonidan "Xalq va armiya bir tan-u bir jondir!" shiori ostida harbiy-vatanparvarlik festivali o'tkazildi.

Armiya va xalq yakdilligini, yoshlar qalbida milliy armiyamiz bilan faxrlanish va harbiy xizmatga hurmat tuyg'ularini kuchaytirish maqsadida tashkil etilgan ushbu tadbirda mahalla yoshlari va o'quvchi-yoshlar ishtirok etdi.

Tadbir davomida harbiy orkestr tomonidan ijro etilgan kuy-qo'shiqlar va harbiy xizmatchilarning jangovar chiqishlari yig'ilganlarning olqishiga sazovor bo'ldi.

Ayniqsa, "Vatanparvar" tashkilotining "Motokross", "Karting", "Duatlon", "Pnevmatik quroldan o'q otish", "Aviamodel", "Raketamodel" kabi sportning texnik va amaliy turlari bo'yicha tashkil qilingan seksiyalar ko'rgazmalarining namoyish etilishi tadbirga ko'tarinkilik bag'ishladi.

Texnik mutaxassislar Germaniyaga yuboriladi

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkilotida Tashqi mehnat migratsiyasi agentligi va Germaniya Federativ Respublikasining "Duvenbeck Kraftverkehr GmbH & Co.KG" kompaniyasi vakillari ishtirokida uchrashuv o'tkazildi.

Unda "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi raisi Husan Botirov, "Duvenbeck Kraftverkehr GmbH & Co.KG" kompaniyasi boshqaruvchisi Nils Gerdemann va Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining mas'ul xodimlari xorijda vaqtincha ishlash istagida bo'lgan mamlakatimiz fuqarolarini "Vatanparvar" tashkiloti o'quv muassasalarida haydovchilik va turli texnik xizmat ko'rsatish mutaxassisliklari bo'yicha tayyorlab, Germaniyaga yuborish masalalari muhokama qilindi.

Muhokama chog'ida Germaniyada ayni paytda yuk tashuvchi avtotransport haydovchilari va texnik kasb mutaxassislariga bo'lgan yuqori ehtiyojni "Vatanparvar" tashkiloti imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda qondirish har tomonlama qulay va manfaatli ekanligi e'tirof etildi. Ushbu sa'y-harakatlar, o'z navbatida, respublikamiz bo'ylab ko'plab fuqarolarning bandligi ta'minlanishiga zamin yaratishi ta'kidlandi.

So'ngra xorijlik vakillarga "Vatanparvar" tashkilotining poytaxtimizdagi Chilonzor tumani o'quv sport-texnika klubida avtomototransport haydovchilari hamda texnik xizmat ko'rsatish mutaxassislarini tayyorlash kurslari faoliyati, tashkilotning o'quv-metodik va moddiy-texnik negizi tanishtirildi.

Eslatib o'tamiz, 2023-yilning sentabr oyida "Vatanparvar" tashkiloti markaziy kengashi va Tashqi mehnat migratsiyasi agentligi o'rtasida hamkorlik memorandumi imzolangan bo'lib, ushbu memorandumning asosiy maqsadi xorijda vaqtincha mehnat faoliyatini amalga oshirish istagida bo'lgan mamlakatimiz fuqarolarini shartnoma asosida xorijiy mehnat bozorida talab etilgan mutaxassisliklar bo'yicha o'qitish hisoblanadi. Shuningdek, ushbu hujjatda o'qish davomida fuqarolarda vatanparvarlik tuyg'usini keng targ'ib etish va ularda Vatan tuyg'usi sifatlarini rivojlantirish vazifasi belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti matbuot xizmati

Kelajagimiz egalari

Surxondaryo viloyatining Xayrobod qo'rg'onidagi harbiy qismdamiz. Qism hududidagi zamon talabi asosida qurilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti e'tiborimizni tortdi.

2019-yil 7-yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashrifi bilan ochilgan ushbu bolalar bog'chasiga "Farovon hayot erkatoylari" deya nom berilgan.

– Harbiy shaharcha ichidagi maktabgacha ta'lim tashkilotimizda 150 nafar o'g'il-qiz tarbiyalanadi, – deydi tashkilot rahbari Farog'at Rahmatova. – Tarbiyalanuvchilarimizning yuzga yaqini harbiy xizmatchilarning farzandlari. Muassasamiz davlat-xususiy sherikchiligi asosidagi nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti bo'lgani uchun bo'sh o'rinlarga tashqaridan ham bolalar qabul qilamiz. Bolalar uchun kundalik mashg'ulotlardan tashqari rus va ingliz tillari, mental arifmetika hamda gimnastika to'garaklari faoliyat yuritadi. O'g'il-qizlarimizda

vatanparvarlik ruhi juda kuchli: harbiy soha vakillarini hurmat qiladi, yaxshi ko'radi, ularga bag'ishlangan she'rlarni mehr bilan yod oladi. Vatan himoyachilari kuniga ham aziz bayram sifatida murabbiylari boshchiligida astoydil tayyorgarlik ko'rdilar. Bayram tadbirimiz harbiy xizmatchilar ishtirokida juda chiroyli o'tdi. Maqsadimiz – har bir tarbiyalanuvchini sog'lom, zukko, vatanparvar qilib ulg'aytirish.

Bolajonlar bilan suhbatlashish uchun guruhlariga kiramiz. Katta guruh tarbiyachisi Maqsuda Ro'ziyeva boshchiligidagi o'g'il-qizlar qo'llarini ko'ksiga qo'yganча baravar salom berdi, tanishuvdan so'ng yodlagan she'rlaridan zavq bilan aytib berdi.

FAROVON HAYOT ERKATOYLARI

Tarbiyalanuvchi Bahora Sharopovanning Vatan haqida yod olgan she'ri barchamizni quvontirdi.

Ona Vatan bag'rida
Ulg'ayaman baxtiyor,
Muncha sulu, bepoyon,
O'zbekiston – gul diyori.
Sirdosh bo'lgim keladi,
Har giyohga, har toshga,
Zamin mehri qonib,
Talpinaman quyoshga!

– Men ham she'r aytmoqchiman,
– tashabbusni qo'lga oladi Sarvar Sayfiddinov.

– Tanangda qaynoq qoning,
Qadrlidir har oning,
Oshgay shuhrat-u shoning,
O'zbekiston askari!

– Men ham she'r aytaman.
– Men ham...

Bolajonlarning birlari qo'yib, birlari she'r aytishga oshiqardi. Maktabgacha ta'lim tashkilotidan ko'tarinki kayfiyatda qaytdik. Ertamiz egalarining donoligi va zukkoligi tahsinga sazovor. Zero ona yurt istiqboli bilimdon, vatanparvar, fidoyi farzandlar qo'lida ekan, O'zbekistonimiz nomi dunyolarga dovruc solaveradi!

Zulfiya YUNUSOVA,
"Vatanparvar"

Havo, suv va ovqat hayot uchun zarur bo'lgan elementlar. Tez orada inson yashashi uchun zarur bo'lgan bu elementlar yoniga telefonlarimizni ham qo'shsak, ajab emas. Chunki smartfonlar allaqachon hayotimizning bir qismiga aylanib ulgurdi. Biror narsa haqida bilmoqchimisiz? "Google"dan qidiring. Biror narsani hisoblash kerakmi? Marhamat, telefoningizdagi kalkulyatordan foydalaning. Biror joyga borish kerak bo'lsa va u manzilni bilmasak, xavotirlanishga hojat yo'q. Axir smartfonimizda butun dunyoni besh qo'lday biladigan xarita bor-ku! Telegramda do'stlar bilan suhbatlashish, ijtimoiy tarmoqlarda "suzish", musiqa tinglash, film tomosha qilish, bolalar uchun ovuntirish vositasi, hattoki uxlaganda ham yostig'imiz tagida turadi.

Telefonda qiladigan ish bo'lmasa ham, shunchaki uning yoniq ekraniga termilib o'tiramiz. Shunday qilib, o'rtacha foydalanuvchi o'z smartfonini kuniga 150 marta ochadi. Bu esa asrning yangi kasalliklaridan biridir, demak, hammamiz kasalmiz.

NOMOFIYANI NIMA?

Nomofobiya so'zi (*nomophobia* - *no mobile phone phobia*) inglizchadan olingan bo'lib, o'z telefonidan uzoqlashishdan qo'rqish ma'nosini beradi. Fobiya, ya'ni qo'rquv kasalligining ommabop turi. Davolash mumkin bo'lgan xastaliklardan ham xavotirliroq bu yangi kasallik asr vabosi deb tan olingan. Psixologlar nomofobiyaning giyohvandlik yoki spirtli ichimliklarga qaramlik bilan teng, deb baholamoqda. Shuning uchun dunyoning ko'plab davlatlarida bu kasallikni aniqlash va davolash ustida allaqachon ishlar olib borilmoqda.

Bugun dunyo bo'yicha 7,2 milliarddan ortiq odam o'z mobil telefoniga ega. Bu dunyo aholisining 91 foizini tashkil qiladi. Gadgetlar shu darajada ommalashdiki, kichik yoshdagi bolalar ham ota-onasining telefonidan cheksiz ravishda foydalanmoqda.

Saudiya Arabistoni va Iordaniyada o'tkazilgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra, bu ikki davlat aholisining 51 foizidan ortiqrog'iga telefonga qaramlik tashxisi qo'yildi. 5 191 kishi ishtirok etgan so'rovdan 26 foiz ishtirokchisi telefonsiz qolish qo'rquvi bilan yashayotganini va bundan davolanish istagini aytgan.

Buyuk Britaniyada esa aholining 53 foizi nomofobiya bilan aziyat chekadi. Braziliyada bu tadqiqot o'tkazilganda ishtirokchilarning 68 foizida smartfonlarga qaramlik aniqlangan. Natijalar ayollarga nisbatan erkaklarda mobil telefonlarga bog'lanib qolish va nomofobiya xavfi yuqoriroq ekanligini isbotlagan.

Braziliyada yaqinda olib borilgan tadqiqotga ko'ra, oddiy odam o'yin, ijtimoiy tarmoq va boshqa ilovalarga kuniga o'rtacha 4 soat vaqt sarflaydi. Bu haftasiga 28 soat degani. Foydalanuvchi kuniga 2 617 marta telefonidan foydalanadi. So'rovdan ko'ra, 18-29 yoshli smartfon egalari 22 foizi o'z telefonini, soatini bir necha marta ko'zdan kechiradi.

Dunyo mamlakatlarini xavotirga solayotgan bu holat haqida O'zbekistonda hali biror tadqiqot o'tkazilmadi. Statistika ma'lumotlarga qaraganda, 2022-yilning yanvar holatida respublikamizdagi har 100 ta uy xo'jaligiga 308 ta mobil telefon

to'g'ri kelishi aniqlangan. Demak, bizda ham ahvol u qadar yaxshi emas...

QARAMLIK - QURBONLIK

Bir vaqtlar gazeta yoki kitobni ko'p o'qish ham ko'zga zararli hisoblangan. Lekin bugungi kun muammolari oldida u hadiklar "pista po'choq" bo'lib qoldi. Inson gazeta o'qiganida uni odatda, 40 sm masofada ushlaydi. Kompyuterda ishlaganidan esa 60-70 sm masofa saqlaydi. Telefonda esa bu raqam 20-30 santimetr tushadi va xavfli tus oladi. So'nggi 20 yil statistikasi shuni ko'rsatmoqdaki, Yevropaning aksariyat davlatlari orasida bolalar shabko'rliigi bir yarim barobar ortgan. Odamzod gadgetlar ummoniga borgan sari ko'proq sho'ng'imoqda va buning uchun ko'zlarini qurbon qilishda davom etmoqda.

Tibbiyotda etalon hisoblanuvchi nemis klinikalarining so'nggi tadqiqotlariga e'tibor bering. Mamlakatdagi 50 mln nafardan ortiq aholi smartfon va gadgetlarga tikilishni odat qilib bo'lgan. Ayniqsa, 14-29 yosh oralig'idagi yoshlar har kuni (!) kamida 274 minut vaqtini monitorga tikilib o'tkazmoqda. Arzimas tuyulishi mumkin, ammo bu bir hafta, oy yoki yilga ko'paytirilsa, qancha muddatga aylanishini bilish qiyin emas. Bularning hammasi ko'zga bevosita zo'riqish beradi. So'nggi uch yil ichida Germaniyada ko'zoynak taquvchilar soni 1 mln kishiga oshgan.

Qaramlik qurboni nafaqat ko'zlarimiz, balki miyamiz hamdir. Xitoylik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotda smartfonlarga qaram odamlar miyaning kognitiv funksiyalar, ijodkorlik, aqliy moslashuvchanlik va ma'lumotni idrok etishda ravonlik uchun mas'ul bo'lgan faol qismlari kamroq ekanini aniqladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, smartfonga qaram bo'lgan ishtirokchilar ravonlik, moslashuvchanlik va fikrning o'ziga xosligi bo'yicha pastroq ball olgan.

YECHIM QANDAY?

Tan olish kerak, telefonga qaramlik hozirgi kunda ko'pchilikning muammosi. Lekin ba'zilar buni arzimaddek qabul qiladilar yoki umuman muammo sifatida qaramaydi. Ushbu masala keng qamrovli ekanligini inobatga olgan holda nomofobiya qanday qutulish mumkinligi haqidagi savollarga javob topishga harakat qilib, psixolog Dilfuza Sattorova bilan bog'landik.

- Unutmang, muammo borligini anglashingizning o'zi muammoni bartaraf qilishga qo'yilgan birinchi qadamdir! Ushbu kasallikdan qutulish uchun esa yotog'ingizda telefondan foydalanmang. Biz yumshoqqina o'rnimizda yonboshlab telefondan foydalanishni yaxshi ko'ramiz. Afsuski, bu holat sog'lig'imizga jiddiy zarar yetkazadi. Tadqiqotchilarning aytishicha, uxlashdan oldin telefondan foydalanish nerv sistemasini faollashtiradi va siz uxlasangiz ham miya uyg'oq holda qoladi. Yotoq o'rningizda telefondan foydalanmaslik uchun o'zingizga qat'iy talab qo'ying. Telefonsiz ham uxlash mumkin. Har safar telefonni qo'lga olmoqchi bo'lganingizda o'zingizga quyidagicha savol bering. "Hozir telefonda nima qilmoqchiman?", "Bu ish juda ham muhimmi?", "Shu ishni ertaga qilsam, nima bo'ladi?" kabi.

Uyg'otkich soatlardan foydalaning. Siz uxlaydigan xonada telefon bo'lishining o'zi zararli, yoningizda tuni bilan turishini gapirmasa ham bo'ladi. Ular insonda turli saraton kasalliklariga sabab bo'lishi olimlar tomonidan bir necha yillar oldin isbotlangan.

Oila a'zolari va do'stlar bilan muloqotda telefondan foydalanmang, eslatmalardan voz keching, telefoningizda qatorlashib turgan dastur (apps)larni saralang, barcha faoliyatingizni smartfonga bog'lab olmang. Tan olish kerakki, qo'limizdagi telefonlar bir vaqtning o'zida kitob, jurnal, gazeta, MP3 pleyer, kamera, televizor, kompyuter kabi ko'plab vazifalarni bajaradi. Telefonga qaramlikni keltirib chiqaruvchi asosiy omil ham shu. Ammo bu telefon hamma vazifani bajarishiga yo'l qo'yish kerak degani emas, - deydi psixolog Dilfuza Sattorova.

Darhaqiqat, inson o'zidagi mavjud yomon odatlardan qutulishning eng oson yo'li ularning o'rniga yangi foydali odatlarni yo'lga qo'yishdir. Shunday ekan, avtobusda yoki metroda ketyapsiz yoxud navbatda turibsiz, telefoningizni olishga shoshilmang. Bu qisqa vaqt davomida siz bir yoki ikki bet kitob o'qishingiz, chet tilida 4-5 yangi so'z yodlashingiz, yangi o'rgangan mavzuni takrorlashingiz, yodlagan qoidalaringizni eslab ko'rishingiz mumkin. Bu ro'yxat cheksiz davom etishi mumkin. Muhimi, vaqtingizning bir daqiqasini ham besamar o'tkazmang!

O'ylab ko'ring, har kuni shu tarzda ozgina bo'sh vaqtdan unumli foydalansangiz, bir oyda qancha natijaga erishasiz? Bir yilda-chi? Xulosa o'zingizdan.

Shahruza SATTOROVA

HAMMAMIZ KASALMIZ(MI?)

Prezidentimiz, Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni Shavkat Mirziyoyev raisligida joriy yilning 12-yanvar kuni Xavfsizlik kengashining Qurolli Kuchlar va harbiy-ma'muriy sektorlarning 2023-yildagi faoliyati yakunlari va yaqin istiqbolga mo'ljallangan vazifalar muhokamasiga bag'ishlab o'tkazilgan kengaytirilgan yig'ilishida yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash yuzasidan aniq topshiriqlar berilgan edi.

VATANPARVAR YOSHLAR — KELAJAK BUNYODKORI

Ana shulardan kelib chiqqan holda Janubi-g'arbiy maxsus harbiy okrug Termiz garnizonida joylashgan harbiy qism tomonidan shahardagi "Vatanparvarlar" bog'ida yoshlar uchun harbiy-vatanparvarlik festivali tashkil etildi.

Unda viloyatdagi kuch tuzilmalariga birlashtirilgan, Angor tumani va Termiz shahridagi profilaktik hisobda turuvchi yoshlar hamda Angor tumanidagi ko'zi ojiz bolalar maktab-internati o'quvchilari ishtirok etdi.

"O'zbekiston - 2030" strategiyasini sifatli va o'z vaqtida amalga oshirish doirasida bunyod etilgan yangi bog' o'ziga xos dizaynga ega bo'lib, unda harbiy texnika va qurol-aslahalarni namoyish etish maydoni, harbiylashtirilgan to'siqlar yo'lagi, yoshlarda tezlik, kuch, epcillik, chaqqonlik, aniqlik, chidamlilik

va qat'iyatlik kabi xislatlarni rivojlantirib, jismonan sog'lom bo'lishiga ko'maklashadigan "Mardlar yo'lagi" qurilgan. Shuningdek, bog'da "Workout" maydoni, mustaqillik yillarida xizmat vazifasini bajarish chog'ida halok bo'lgan 28 nafar harbiy xizmatchi xotirasiga bag'ishlangan "Qahramonlar nomi barhayot" burchagi tashkil etilgan. 3,8 gektar maydonda qad rostlagan harbiy-vatanparvarlik bog'ini haqiqiy ma'noda vatanparvarlik, madaniy hordiq chiqarish, sport va ma'naviyat maskani deyish mumkin.

Bog'ning boshqa dam olish maskanlaridan farqi shundaki, bu yerda yoshlar ong-u shuurida harbiy-vatanparvarlik va milliy ruhni ulg'aytirib, ularni Vatanga sadoqat, yurtga muhabbat va buyuk ajdodlarimiz jasoratiga hurmat tuyg'usi bilan tarbiyalash uchun barcha sharoit yaratilgan.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimini takomillashtirish uchun viloyatdagi kuch tuzilmalari hamkorligida kompleks chora-tadbirlar belgilab olingan. Unga ko'ra, har bir maktab va mahalladagi yoshlarning harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi uchun kuch tuzilmalari va huquqni muhofaza qiluvchi organlar rahbarlari mas'ul etib belgilangan. Jumladan, o'tgan yili bu boradagi ishlar samaradorligini ta'minlash uchun keng jamoatchilik va harbiy xizmatchilar tarkibidagi targ'ibot guruhlarini ishtirokida mahallalar, ta'lim muassasalari, sayilgohlarda mingdan ortiq targ'ibot tadbirlari tashkil etilib, natijada 50 mingga yaqin o'quvchi, 20 mingdan ortiq uyushmagan yosh qamrab olindi. Bundan tashqari, 200 dan ziyod ochiq eshiklar kuni, harbiy qismlarda qurol-aslaha va harbiy texnikalar namoyishi

tashkil etildi. Tinchligimiz posbonlari bilan uchrashuvlar o'tkazildi.

Viloyat o'g'il-qizlarining eng sevimli maskanlaridan biriga aylangan mazkur bog'da tashkil etilgan festival yoshlarda katta qiziqish uyg'otdi. Ular ko'rgazmadan o'rin olgan harbiy texnika va qurol-yarog'lar bilan tanishdi. Harbiy xizmatchilar bilan dildan suhbatlashib, ularning jasoratga to'la hayoti haqida qiziqarli ma'lumotlarga ega bo'ldi.

Tadbirda Xayrobod garnizoni faxriy qorovul shaxsiy tarkibining sahna ko'rinishlari yoshlarda katta taassurot qoldirdi. Harbiy orkestr jamoasi esa ona Vatan, muhabbat, sadoqat va jasoratni madh etuvchi kuy-qo'shiqlar ijro etdi.

**III darajali serjant
Akbar AHMEDOV**
Termiz garnizoni

Bugun dunyoni lol qoldirayotgan o'zbek boks maktabi shakllandi. Ushbu maktabning mahsuli bo'lgan yosh iqtidorli bokschilarning yetishib chiqayotganligi va xalqaro musobaqalarda yuqori natijalarni zabt etayotgani quvonarli hol. Ana shunday iqtidor sohiblaridan biri kichik serjant Jahongir Zokirov bo'ladi.

ILK DEBYUT, NOKAUT

juda katta emas, ammo faoliyatimni to'g'ri yo'lga qo'yib olishimda bunday mayda narsalar bir vaqtlar asos bo'lib xizmat qilgan ekan.

Aytmoqchi, boks bo'yicha mashg'ulotlarga qatnay boshlaganimda atrofimda 50 nafar tengdoshim men bilan birga boks to'garigiga borardi. Ammo keyinchalik to'garakda bir o'zim qolganman...

DO'ST RAQIBGA AYLANADI

– Mashg'ulotlarda murabbiyning ko'rsatmasini bajarib, sparing tushib yurgan do'stlarim bilan musobaqalarda jang qilishimizga to'g'ri kelgan. Eng yomon tarafi shundaki, ikkimiz ham bir murabbiyning tarbiyasini olganmiz, shuning uchun jang qilish uslubimiz bir xil. Qolaversa, bir-birimizning o'z tomonlarimizni bilamiz. Lekin na iloj, eng yaqin o'rtoqlar ham ringga ko'tarilgan paytda raqibga aylanadi. Hatto bitta xonada birga yashasak ham, ringga ko'tarildikmi, biz raqibimiz. Har bir sportchi o'z sha'nini himoya qilishi kerak. Bunday kezlarda bor imkoniyatimni ishga solgan holda, g'oliblik uchun harakat qilaman. Hakamlar tomonidan jangni to'xtatuvchi qo'ng'iroq chalinmaguncha, hech kimni va hech narsani eshitmayman. Faqat jang, hujum va himoya.

PROFESSIONAL BOKSDAGI DEBYUT

– Bokschilarning ichki imkoniyati nimalarga qodirligini murabbiylar ko'proq biladi. Menga ancha oldin professional boksdagi o'z zimni sinab ko'rishim mumkinligi haqida taklif kelganida ustozim rad javobini bergan edi. Keyinchalik vaqti kelganda, murabbiyim To'lqin Qilichev va dadamning tavsiyasi bilan professional boksdagi o'z zimni sinab ko'rdim. Ushbu yo'nalishdagi birinchi jangni AQShning Texas shtatida tashkil etilgan professional boks kechasida o'tkazdim. O'ta og'ir vazn toifasida AQSh sharafini himoya qilayotgan asli meksikalik bo'lgan Gilyermo Daniel Del Rio Ernandes bilan raqobatlashib, to'rtinchi raundda raqibimni texnik nokautga uchratdim. Raqibim faoliyati

og'ir vazn toifasidagi men kabi bokschilar uchun bularning barchasini bir vaqtning o'zida amalga oshirish oson emas. Bularning barchasiga erishish uchun tinimsiz mashq qilish, tajriba orttirish kerak. Bugun o'tayotgan vaqtning qadriga yetmasdan, umrini zoye ketkazib yurgan yoshlarga aytmoqchiman, ringda raqib qarshisida 3 daqiqa turishni xayolan ko'z oldiga keltirsangiz, soniyaning o'ndan bir ulushi ham qanchalar qimmatli ekanini tushungan bo'lardingiz. Umuman olganda, insonlar hayotda vaqtning qadriga xuddi ringdagi bokschi kabi yetsa, o'z oldiga qo'yan maqsadiga albatta erishadi. Bunda avvalo, maqsad oliy bo'lishi lozim...

CHARCHAGAN PAYTLAR...

– Ketma-ket musobaqalarda ishtirok etish insonni ham jismonan, ham ruhan holdan toydiradi. Shunday paytlarda hammasiga qo'l siltab, 2-3 kun oilam bag'rida bo'lgim keladi.

Uyimizda otam, singillarim va mening shu paytgacha sportda erishgan medallarim saqlanadigan alohida xona bor. O'sha xonaga otam bilan kirib, o'tkazgan janglarimiz yozib olingan videotasvirlarni tomosha qilamiz. Kamchiliklari ustida bosh qotiramiz. Eng asosiysi, devorlarda ilingan medallarga qarab shukur qilamiz. Har bitta medalning o'z tarixi bor. Bir-birimiz bilan suhbatlashib to'yamaymiz. Oilam bilan birga xotiralarga sho'ng'ishimiz yangi zafarlarga undaydi. Kelajak uchun umid, ishonch va kuch olaman. Dam olish kunlarim qanday o'tib ketganini bilmay qolaman. Keyin ruhan tetik bo'lgan holda, yana mashg'ulotlarga sho'ng'iyman.

REJALAR

– Sportchining eng katta orzusi bu, albatta, Olimpiada chempionligini qo'lga kiritish. Kelajakda Osiyo o'yinlari, jahon chempionati va Olimpiada oltin medalini qo'lga kiritishni maqsad qilganman. Yana professional boksdagi 5 ta kamarning barchasiga ega chiqish – orzum. To'g'ri, bularning barchasi uddalab bo'lmaydigan deb ko'rinayotgandir. Ammo inson astoydil harakat qilsa, mushkul ishning o'zi yo'q, deb o'ylayman. Eng qiyini erishilgan natijani keyinchalik himoya qilishdir. 2021-yil yoshlar o'rtasida jahon chempioni bo'lganimda dadamning ko'zlarida g'urur va iftixor tuyg'usini ko'rgan edim. O'shanda o'zimga o'zim so'z bergan edim, "Professional boksdagi ringga ko'tarilib, kamar sohibi bo'laman va uni dadamga tortiq qilaman!"

"Vatanparvar" muxbiri Sherzod SHARIPOV yozib oldi.

2003-yili Jizzax viloyatining Sharof Rashidov tumanida dunyoga kelgan qahramonimizning dadasi va ikki singlisi ham bokschi. Havaskorlar o'rtasida 22 ta jang o'tkazib, ularning 19 tasida g'alaba qozongan Jahongir 2021-yili yoshlar o'rtasida jahon chempioni, 2023-yil Tailandda o'tkazilgan 22 yoshgacha bo'lgan bokschilar o'rtasida Osiyo chempioni bo'lgan.

BOLALIK

– Maktabda o'qib yurgan kezlrim boks bilan shug'ullanishni boshlaganman. Hech qachon mashg'ulotlarni kanda qilmaganman. Chunki dadam mening birinchi murabbiyim, onam esa motivatorim bo'lgan. Boks oilamiz hayotining bir bo'lagi edi. Tushlik mahali ham, kechki ovqat ustida ham asosiy mavzu boks bo'lar edi. Har bir kamchiligimiz ustida ishlardik. Agar mashg'ulotlarni maromiga yetkazib bajara olmasam, o'sha kuni maktabga pulsiz borardim. Buyam jazoning bir turi edi-da (*kuladi*). Shu bois keyingi mashg'ulotlarda yanada mas'uliyatli bo'lardim.

O'zbekiston chempioni bo'lganimda ota-onam menga yangi telefon sovg'a qilgan edi. Shuning uchun "Harakat qilsam, nimagadir erishsa bo'lar ekan-ku!" degan tushuncha bilan faqat olg'a qadam bosganman. Shunday paytlarda meni qo'llab-quvvatlab turgan, motivatsiya bergan ota-onamga rahmat demoqchiman.

Bugungi kunda bolaga maktab uchun beriladigan pulning miqdori

Nuqtayi nazar

Zo'ravonlik bugungi kunda ulkan epidemiya sifatida ko'riladi, uning daxl chegaralari na makon, na zamon (*yosh va davr*) va na jinsni tan olmaydi.

Odatda, ayollarga nisbatan bosimlar, tazyiqlar bo'lgani haqida eshitamiz. Biroq zo'rlik qilish har bir inson tabiatiga xos, shundan kelib chiqib aytish mumkinki, undan bolalar, hatto erkaklar ham aziyat chekishi mumkin. Buni ma'lumotlar ham tasdiqlaydi.

ERKAKLAR

HAM

JABR
KO'RISHI
MUMKIN

AYOLLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIK

BMT tomonidan e'lon qilingan ma'lumotga ko'ra, dunyoda har uch ayoldan biri jismoniy yo jinsiy zo'ravonlikni boshdan kechirgan. Psixologik zo'ravonlik esa bundan-da keng tarqalgan deb aytishimiz mumkin. Ayollarga qarshi zo'ravonlikka ikkinchi feministik to'lqin (*XX asrning 60-yillari oxiri, 70-yillarning boshi*)ga qadar jiddiy e'tibor berilmagan. Boisi o'tgan asrning o'rtalarigacha ayolni kaltaklash oila boshining to'laqonli huquqi hisoblangan. Ayollarga nisbatan zo'ravonlikni ikkiga ajratish mumkin: oilada va ko'chada begonalar tomonidan sodir etilgan zo'ravonliklar. Ko'cha-ko'yda sodir etilgan zo'ravonliklar yagona qarash – ayolning o'zligi, jamiyatdagi o'rni quyida ekaniga ishonishdan kelib chiqadi. Bunda jabrdiydaning ona, rafiqqa yo keksa ayol ekani ahamiyatsiz. Oila ichidagi zo'rlik esa ushbu tushunchalar va boshqa subyektiv omillar, masalan, uyda ayolning vazifalarini ta'kidlovchi yozilmagan hamda qotib qolgan qarashlar sabab yuz beradi. Ammo zo'ravonliklar ayol huquqlari

va jamiyatdagi o'rni yuqori baholanadigan davlatlarda ham kam sodir etilmaydi. Demak, uni faqat qaysidir hududga xos holat sifatida ko'rmaslik lozim. Ildiz bir bo'lgani bilan, kundalik turmushda zo'ravonlikning sabablari turlicha bo'lishi mumkin: alkogolizm, giyohvandlik, moddiy qiyinchiliklar, rashk, nomus, turli stressli holatlarda vujudga keladigan agressiv energiya va ruhiyat bilan bog'liq buzilishlar eng keng tarqalgan omillar sirasiga kiradi.

Oilada ayolga ota-ona va akakalar tomonidan qilinadigan tazyiqlar ham keng tarqalgan. Ayniqsa, allaqachon ijtimoiy ahamiyatini yo'qotgan bo'lsa-da, haligacha amal qilinadigan urf-odat va e'tiqodlar saqlanib qolgan hududlarda bu ko'p uchraydi. O'zbekiston misolida olib qaralsa, ota-ona rizoligi, ota hokimiyatining mutlaqligi va boshqa shu kabi faktorlar ortidan qizlar o'zlarini istamagan, noteng yoki kamsitiluvchi nikohga majbur bo'ladi.

Afrikada joylashgan Mavritaniya hududida haligacha bo'yi yetgan qizni majburiy semirtirish an'anasi bor. Mantiqiy asosi umuman tushunarsiz bo'lgan ushbu an'anani tub aholining o'n asrlar oldingi hayotida, balki, qabul qilsa bo'lardi. Ammo bugungi zamoni, shuningdek qizning irodasiga qarshi yo'sinda amalga oshirilishini hisobga olsak, ayni harakatlar ochiqchasiga zo'ravonlik hisoblanadi.

Xalqaro miqyosda bolalarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi ko'plab qonunlar qabul qilingan, ammo aholi hali buni to'liq tushunib, qabul qilganicha yo'q. Ushbu o'rinda ham bolaga qilinadigan zo'ravonlikka ikki xil munosabatni ko'rish mumkin: yurtdoshlarimiz ko'cha-ko'yda, begonalar tomonidan qilinadigan har qanday zo'ravonlikka toqatsiz, ammo uy ichidagi zo'rliklarga oddiy qaraladi. Holbuki, bola eng ko'p zo'ravonlikka uchraydigan joy uning o'z uyidir. Ma'lumot uchun, 2018-yili AQShda bolaga nisbatan zo'ravonliklarning 76 foizi aynan oila a'zolari tomonidan sodir etilgan. JSST farzandni qarovsiz qoldirish yoki yetarlicha e'tibor bermaslikni ham zo'ravonlik shakllari qatoriga kiritadi. Achinarlisi, AQShda har kuni o'rtacha 5 nafar bola zo'ravonlik yoki qarovsizlik oqibatida vafot etadi, BMT hisobotiga ko'ra esa faqat odam savdosining o'zi tufayligina har yili 1,2 million bola aziyat chekadi.

Bolani "tarbiyalash" vositasi sifatida ko'riladigan kaltaklash, do'q-po'pisa qilish zo'ravonlikning eng yoyilgan shakllari hisoblanadi. Ajablanarlisi shuki, madaniyatlar, ijtimoiy qarashlardagi farqlardan, ya'ni oila yevropalik, osiyolik yo

afrikalik bo'lishidan qat'i nazar, bolani tarbiyalashda kaltaklash usuli odatiy hol hisoblanadi. Masalan, rivojlangan hamda zo'ravonlikka qarshi keskin kurashadigan AQSh va Buyuk Britaniyada 90 foiz bolalarning jismoniy zo'ravonlikka uchrangani UNICEF hisobotida qayd etilgan.

JABRDIYDA ERKAKLAR

Ikkinchi feministik to'lqindan boshlab ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qattiq kurash boshlandi. Har qanday zo'rlikka qarshi kurash olib borilishi to'g'ri va talab etiladigan yo'l, albatta. Biroq hushyorlikni yo'qotish barcha narsani aynitishga qodir mavjud ma'lumotlar stereotiplarga qarshi kurashayotgan ijtimoiy faollarning o'zlarida stereotiplar borligini ko'rsatib bera oladi. Buyuk Britaniyada olib borilgan o'rganishlar natijalarida ma'lum qilinishicha, 2007–2008-yillarda oiladagi zo'ravonliklardan jabr ko'rganlarning 45,5 foizi erkaklardir. Ayollar huquqi achinarli ahvolda deb ko'riladigan Hindistonda 2019-yili shu masala yuzasidan tadqiqot o'tkaziladi. So'rovnoma natijalari esa kutilmagan bo'lib chiqdi:

21–49 yosh oralig'idagi 1 000 nafar respondent erkakning 51,6 foizi hissiy, 6 foizi esa jismoniy zo'ravonlikni boshdan kechirgan va bu ularning xotinlari yoki yaqin sheriklari tomonidan sodir etilgan.

Garchi sotsiolog Shtraus bir necha yil oldinroq oilada ayollar va erkaklarning o'zaro zo'ravonligi haqidagi tadqiqotlari asosida bir necha solishtirma hisobotlarni e'lon qilgan bo'lsa-da, bu mavzuda haqiqiy to'ntarish yasagan "Kaltaklangan er sindromi" tushunchasi 1977-yilda Syuzanna Shtaynmets tomonidan ilk marta ishlatilgan. U maqolasida bu atamani avvaldan mavjud bo'lgan "Kaltaklangan xotinlar sindromi" bilan birga qo'llagan. Shtaynmets o'sha paytdagi bir necha empirik ma'lumotlarga tayanib, oiladagi zo'ravonliklarning katta qismi ayollarga emas, erkaklarga nisbatan sodir etiladi, degan xulosaga keladi va ushbu masalaga bag'ishlangan 11 sahifalik maqolani 1978-yilda "Виктомология" jurnalida chop ettiradi. Maqolada yozilishicha, 54 juftlikda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, 47 foiz erkaklar va 43 foiz ayollar o'z jufti tomonidan sodir etilgan zo'ravonlikdan jabrlangan. Maqoladan so'ng oiladagi zo'ravonlikni tadqiq etuvchi olimlar orasida juda katta shovshuv ko'tariladi. Chunki shu paytgacha maishiy zo'ravonlik haqida gap ketganda jahon

sotsiologlari va psixologlari, umuman, ijtimoiy soha vakillari ko'z oldida erkak jinsi zolim sifatida tasvirlangan, ayolga esa doimo qurbon sifatida qarab kelingan. Syuzanna e'lon qilgan hisobotga qarshi bir qancha tanqidiy maqolalar chop etildi. Ularda asosan Syuzanna tayanayotgan tadqiqot sof va maqbul usullar bilan o'tkazilgani shubha ostiga olinadi. Syuzanna esa maqolasida erkaklarga nisbatan sodir etilgan zo'ravonliklarning og'irligi va jiddiyligiga emas, balki asosiy urg'uni ularning soniga bergan edi. Bundan tashqari, tanqidlarning birida ushbu tadqiqotda kaltaklash xohishi va real kaltaklash bir hisobga kiritilgani qayd etiladi. Ayni feminizm kuchayib borayotgan davrda bunday sotsial burilish hosil qilgan hisobot shunchalik qarshilik va tajovuzga uchraydiki, Syuzanna bilan birga tadqiqotlarda qatnashgan olimlardan biri ularga hattoki suiqasd bilan tahdid qilishganini aytib o'tgan. Shuningdek, u Shtaynmetsni oliyog'ida egallab turgan lavozimidan ozod qilish so'ralgan ko'plab murojaatlar kelgani, advokatlar va feminist tashkilotlar o'z yozuvlarida ularning oldingi tadqiqotlariga tegishli bo'lgan ilmiy ma'lumotlardan Syuzannaga bo'lgan munosabatning keskin yomonlashganiga qaramay foydalangan bo'lsa-da, na tadqiqot rahbari va na qolgan a'zolarining ismlari biror joyda tilga olinmaganini eslaydi. Ammo bu bilan erkaklarga qilinadigan zo'ravonliklar borligini yashirib bo'lmasdi. Shunchaki ijtimoiy stigmalar tufayli ko'p hollarda ayoldan kaltak yegan erkak buni ochiq olmaydi, chunki bu qattiq uyat hisoblanadi. Bizda yana bir kichik narsa e'tiborga olinmaydi – so'kinish, haqoratlash, erning oldiga turli nafsoniyatga tegadigan tanlovlarni qo'yish, xalq ichida sharmanda qilish bilan qo'rqitish ham zo'ravonlik asli.

Biz har kuni zo'ravonlik qilishimiz mumkin, hammamiz – erkak ham, ayol ham, bolalar ham! Zo'ravonlik insonning qonida bor, faqat erkaklarga zulmkor, deb qarash bizni yo'ldan chalkashtiradi. Erkaklarning ko'p tajovuzga qo'l urishi, yuqorida aytganimizdek, jismoniy kuch borasidagi ustunligidan deb bilish kerak. Ammo ayolning ayolga nisbatan qiladigan zo'ravonliklari erkakning o'z jinsdoshiga qiladigan tazyiqlari sonidan kam emas, faqat ularning aksariyati jismoniy kuch bilan emas, ruhiy yoki hissiy yo'l bilan amalga oshiriladi. Shu bois zo'ravonlikka birinchi galdagi insondagi nuqson sifatida qarash kerak, erkak yo ayolga xos narsa deb emas.

Ertak

Nazokat o'g'liga ertaklar aytib, ovutib kelardi... Nazokat quchog'ida yotgan o'g'lining dadasiga tortgan mallarang sochlarini beixtiyor siladi, uning oynadek musaffo, katta-katta ko'zlariga, so'nggi ikki hafta orasidagi xastalik zaxmidan kichrayib, rangpar tus olgan yuziga taajjub bilan tikildi. Bu paytda o'g'li ham jimib qolgandi. Ayasining tunchiroq shu'lasi tushib jilvalanayotgan, qirg'oqlarida ikki tomchi yosh toshay-toshay deya qalqib turgan g'ussa va hayrat to'la ko'zlariga qarab, nima hodisa ro'y berganiga tushunolmasdi.

Nazokatning ongida esa, balki, adashgandirman, balki, o'g'limni noto'g'ri tushunayotgandirman, degan umid haliyam yo'q emasdi.

– Bolam... bu ertakni... senga kim aytdi? – deb so'radi u nihoyat.

Nazokat o'g'lini ertaklar aytib ovutyapman, deb o'ylab kelardi. Go'yo oyni etak bilan yopib, ko'lankani tuproq bilan ko'mishga uringanday, u ham shu yo'l bilan jigarbandiga hayotning beshafqat va og'riqli tomonlarini ko'rsatmaslikka harakat qilardi. U aytadigan – ezgulikning timsoli bo'lmish dovyurak yigit so'ngiga borib shon-u sharaf quchadigan, malikani devlardan qutqarib, murodiga yetadigan ertaklarda esa dadalar haqida sira gap ketmasdi. Ha, shunday, esini tanibdiki, Nazokat o'g'liga dadasi haqida biror marta gapirgan emas (*taassufki, "Nega mening dadam yo'q?" degan savolni o'g'li ham bermagan*). Yo'q, aytgancha, Nazokat bir marta gapirgan. Bolasi juda go'dak paytlar, endi atak-chechak qilib, chuchuk tili chala-yarim gaplarga qovushib qolgan paytlar bir marta gapirgan. O'shanda xarxasha

qilayotgan o'g'ilchasiga albomdagi suratlarini ko'rsatib yupatmoqchi bo'larkan, chegara postidagi navbatchilikda halok bo'lgan erining harbiy formadagi rasmini ko'rsatgandi:

– Qara... ko'ryapsanmi? Dadang...

O'g'li cho'chib tushgandi. Katta-katta ko'zlarining uzun, qayrilma kipriklarini pirlpiratgancha negadir suratga emas, onasiga tikilib qolgandi. Ona-bola bir-biriga shunday qarab turarkan, Nazokat tizzasidagi bolasining yuragi qo'rquvdanmi, g'ussadanmi betoqat urayotganini, nafas olishi ham tezlashganini payqagandi. Shundan keyin o'g'liga dadasi haqida qaytib gapirmaslikka, suratlarini ham ko'rsatmaslikka, umuman, o'g'lini dadalar haqidagi har qanday gapdan saqlamoqqa ahd qilgan, bolaning atrofida bo'lishi mumkin boshqalarga ham buni tayinlagan edi. Ammo ikki hafta oldin o'g'li to'satdan xastalanib qolganida o'zining yolg'izligini, ko'makka, bir suyanchga muhtoj ekanini tuyganday bo'ldi.

Bolasining o'sha kuni – erining qabrini ziyorat qilib qaytgan kuni tunda tobi qochdi. Uning isitmasi kutilmaganda ko'tarilib, qayt qila boshlaganida Nazokat yo charchagan, yo yo'lda kelguncha shamollagan, deb o'yladi. Bu taxminning har ikkisi haqiqatga yaqin edi. Sababi erining qabri uzoqda – borish-kelish salkam bir kunlik yo'l.

O'sha mash'um kun qonli to'qnashuvda o'qqa tutilib harbiy gospitalda jon talashib yotarkan, eri tepasida turib dalda berishga urinayotgan qism komandiriga: "Tug'ilgan qishlog'imga dafn etinglar..." deya iltimos qilgan, so'ng o'z vasiyatiga ko'ra, u bolaligi o'tgan qishlog'i – otasi va onasining qabri yoniga dafn etilgandi. Nazokat borib, avval erining, keyin qaynota va qaynonasining qabrini ziyorat qildi. Ular qoshida o'tirib, duo o'qidi. So'ngra tag'in birinchi qabr qoshiga qaytdida, erining rasmi ishlanib, ismi va ko'rsatgan jasorati haqida lavha bitilgan toshga tikilib, uzoq vaqt o'tirdi. O'g'li ham yonida xuddi onasi kabi cho'nqayib turar, o'z odatiga ko'ra, biror so'z demay, atrofni jimgina kuzatardi. "Yaxshiyam hali kichkina... Shu tuproqning ostida dadasi yotganini bilsa bormi..." – xayolidan o'tkazdi Nazokat. Ammo shunday o'ylashga o'yladi-yu, o'g'li qabrda otasi yotganini bilsa, o'zini qanday tutishi mumkinligini hech tasavvuriga sig'dirolmadi. Yig'lab yuboradimi yo ishonmay yelka qisadimi?

Har holda bu yerga o'g'lini necha bor olib kelgan bo'lsa, u qabrlarda kimlar borligi haqida biror marta so'ramagan.

Qabriston ziyoratidan qaytarkan, Nazokat yo'l-yo'lakay shu haqda o'ylab kelgandi. "Bolam bechora boshqa bolalarning dadasi bilan yurganini ko'rganida ko'nglidan nimalar kecharkin?"

Shaharga, hukumat tomonidan berilgan uyiga qaytganida ularni qo'shnisi Galya xola kutib oldi.

– Ziyarating qavul vo'lsin, qizi, – dedi u musulmonlarga xos. Nazokatning yetovidagi o'g'liga qararkan, tashvishlanib bosh chayqadi: – Yadgarchikka ne vuldu? Rangi suunnuq...

Kampir adashmagan ekan. Bolaning tunda harorati ko'tarildi. Qo'rqib ketgan Nazokat bir qavat pastdagi Galya xolanikiga chopdi. Kampir zinalardan inqillagancha chiqib bolaning ahvolini ko'rgach, zudlik bilan "Tez yordam" chaqirishni maslahat berdi. "Tez yordam" shifokori Nazokatning taxminini tasdiqladi.

– Kuchli toliqqan yoki nimadandir qo'rqan... Menimcha, toliqqan bo'lishi kerak.

Darhaqiqat, do'xtirning ilk muolajasidan keyin bolada o'xchish to'xtab, isitmasi tushganday bo'ldi. Biroq do'xtir ketgach, tongga yaqin harorat ko'tarilishi yana kuzatildi va Nazokat "Tez yordam"ni tag'in chaqirishiga to'g'ri keldi.

Mana, oradan ikki hafta o'tyaptiki, bolada qayt qilish va harorat oshishi o'qtin-o'qtin ro'y berar, ishtahasi sust edi.

– Qizi, sen ishanmaysin, – dedi bugun kunduzi Galya xola, – balag'a ko'z tekkin. Mullag'a avar...

Cho'kayotgan odam xasga umid bog'laganiday, Nazokat Galya xolaning aytganini qildi. Mullaning huzuriga borib, farzandi anglashi qiyinroq tarzda yaqinda qabristonga borganini, bolaning shundan beri tobi bo'lmayotganini gapirib berdi. Mulla bosh iring'adi. Bolani o'qib qo'ydi. Nazokat o'rnidan turayotgan edi:

– Qizim, – deb to'xtatdi mulla, – qabristondan keltirgan narsalaringni joyiga eltib tashlanglar. Bizda bu joiz emas.

Nazokat unga istehzo bilan qaradi. "Xo'p", dedi-yu, chiqib ketdi.

Ular ko'chaga chiqarkanlar:

– Aya, bu soqolli odamning uchar gilami qayerda? – deb so'radi bolasi. Kuladigan kayfiyatda bo'lmasa-da, Nazokatning

lablariga beixtiyor tabassum yugurdi.

Uyga kelib, Galya xolaga mullaning qabristondan keltirgan narsalarini eltib tashlanglar deganini hamda bolasining uchar gilam to'g'risidagi savolini kulib gapirib berdi.

– Qabristandan nima keltirganding? – keyingi gaplarni eshitmaganday shoshib so'radi Galya xola.

– E, hech narsa! – qo'l siltadi Nazokat.

– Tushunmadingizmi, yolg'onchi firibgar ekan u!

– Aniqma? Axir barg'anlaringni bilibdi.

– Galya xola-yey... qabristonga ziyoratga borganimizni, Yodgorning shundan beri mazasi yo'qligini o'zim aytgandim. U shundan foydalanmoqchi bo'ldi.

Galya xolaning jahli chiqdi.

– San kafirsan, kafir! Birda ishanmassin mullag'a! – deb koyidi. So'ng berigi yonida "lego" tuzayotgan bolaga yaqin kelib o'tirarkan:

– Ya Alla! Qani balag'inam shu bugundan tuzalib qasa, – deb bolaning boshini siladi.

Galya xola bir muddat o'tirgach, xayrlashib uyiga ketdi. Kech tushmoqda edi. Nazokat o'g'li ikkalasiga yemak tayyorladi. Bola onasi tayyorlagan yemakdan bir-ikki og'iz totindi-da, o'xchiy boshladi. Aybdorona ma'sumlik bilan taomdan ortiq yegisi kelmayotganini

– Aya, sizga ertak aytib beraymi?

Asli bolakay onasidan o'tadigan ertakchi edi-yu, lekin mazasi qochib darmonsizlanganidan beri bu odatini kanda qilgandi. Bolasining sog'lig'idagi yaxshi tomonga o'zgarishni yana bir marta his etarkan, ich-ichidan quvondi Nazokat.

– Mayli, jonim, aytib ber! – dedi jilmayib.

– Qadim zamonlarda Vanya ismli yigitcha bo'lgan ekan, – yuzini onasining yuziga burgancha uning ko'zlariga emas, goh labi, goh ko'ylagi yoqasining gajaklariga termilib, ertak aytishni boshladi bolakay. Negadir shu turishida u ertakni bironvga aytib berayotganga emas,

Bolakay barmoqlari bilan onasining ko'ylagi bezaklarini o'ynagancha, go'yo ertakning davomini eslashga urinayotganday bir fursat to'xtab qoldi. "Bu ertakni unga Galya xola aytib bergan chiqar. Bolaga qurol haqida aytib, chakki qilibdi" xayolidan o'tkazdi Nazokat. Bolakay bironvga aytib, gapida davom etdi:

– Shunda... shunda o'sha yomonlarning oldini... haligi... oldini kaaatta archa daraxti to'sib chiqibdi. Shoxlari, barglari

– Yomonlar qochib qolibdi... – ertak aytardi bolakay. – Daraxtni... so'ng daraxtni uzooqqa... yo'lda eshaklar-otlar uchraydigan bir yoqqa... tuproqning tagiga... ko'mib kelishibdi. Bir kuni Vanya o'sha yoqqa boribdi. Borib... o'sha

– Issiq-da qimadima?

– Yo'q... Telefonda so'rasangiz bo'lardi...

– Uxlag'an bo'sa, cho'chitmay dadim, qizi... Yaxshi bo'sa yaxshi... Alla uzoq suyintirali... Ha, bala yaxshi bo'sa, naga o'zing bunday... basqacha... – Xolajon, –

kutilmaganda so'radi Nazokat, – Vanya... ertakdagi Vanya... ro'molchaga xokni tugib oladimi?.. Daraxt xokini?..

– Qaysi Vanya? – talmovsiradi kampir. Ajablanib tura-tura, oxiri esladi. – Haa... o'ris uli Vanya! Kechirasin, qizi... Bilaman, san balag'a bunday ertaklar aytishdi istamaysin. Lekin na qilay, bala ertak eshitishdi sevadi. Ancha vuldu. Bazarg'a ketgan payting...

– Galya xola! Iltimos! – uning gapini kesdi Nazokat. – Xokini... xokni ro'molchaga tugib olarmidi Vanya?!

– Ha, xokinu. Nu... rumalchag'amas, tumorig'a salib, taqib aladi. Keyin... keyin daraxtmas. U ertakda daraxt yo'q. Vanya dadasining tuprag'ini aladi. Dadasining tuprag'ini alib...

Nazokat kampirning gaplarini ortiq tinglolmadi. "Tars" etib eshikni yopdi. Halidan beri ko'zining sohilida qalqib turgan ikki tomchi yosh yuzlariga dumalab ketdi. So'qir odamday dovdirdovdir yurib, o'g'ilchasining yoniga keldi. Tappa o'tirib qoldi. O'ziga termilganicha hamon javdirab turgan o'g'liga qarab, sokin, o'ksik-alamzada bir tovushda shivirladi:

– Qayerga... qayerga yashirding, bolam?

Umr bo'yi bir-birini ayab, bir-birini ertaklar bilan ovutib kelgan ona va bola ko'zlaridan shashqator yosh oqqancha bir-biriga termilib turardi.

yoqdan... tuproqdan bir siqimni asta ro'molchasiga tugibdi. So'ng... so'ng hech kimga bildirmabdi. Heech kimga...

Nazokat titrab o'g'lining sochlaridan siladi. Bolakay shundagina onasidagi o'zgarishni sezib, gapidan to'xtadi. Onasiga boqqancha jimib qoldi.

– Bolam... bu ertakni... senga kim aytdi?

– ... Eshikni kimdir ohista urgani eshitildi. Ohista va qayta-qayta urildi eshik. Hayrat bilan o'g'liga termilib turgan Nazokatning fikrini jamlashi mushkul kechdi. Atrofiga alanglab, eshik taqillayotganini tushungach, istar-istamay, o'nidan turdi. Gunohkorona javdirab turgan o'g'liga qaray-qaray, eshik tomon ketdi. Eshikni ochganida ostonada Galya xola turardi.

– Kechirasin, qizi, bezovta atdim... Bala yaxshima? – harsillab gapirdi kampir.

– Yaxshi... – o'ylar girdobidagi Nazokat parishon javob berdi.

bilan yomon odamlarni to'sib, itarib, surib tashlabdi.

Yomonlar avtomat ota boshlabdi. "Vanyaga o'q otma, otmaa!.. Menga ot, manaaa, menga oot!" debdi daraxt...

Bolakay hamon nigohini onasining goh iyagi, goh bo'yni, goh ko'ylagi gajaklariga qadar xiyol titrayotgan qo'lchalari bilan ko'ylak choklarini bemaqsad ermaklar, savqitabiy hayajon bilan endi ertakni to'xtamasdan, ammo poyintar-soyintar, uzuq-yuluq aytishda davom etardi:

– Yomonlar... daraxtga kuchi yetmasligini bilgan yomonlar to'xtamasdan ota boshlabdi. Otib, otib, qocha

o'z-o'ziga gapirayotganga o'xshardi.

– Vanya hammaga yaxshiliklar qilarkan. U quyovni bo'ridan, tipratikanni ayiqdan qutqaribdi. Devlarni kim kirs, adashib qoladigan olis o'rmonlarga quvib yuboribdi. Bir kuni esa u yashaydigan shaharchaga yomon odamlar bostirib kirmoqchi bo'libdi. Vanya... Vanya nima qilishini bilmay qolibdi. Chunki o'sha yomon odamlarning avtomatlari bor ekan.

boshlabdi. Daraxt yiqilibdi. Haligi mana bunday, egilib...

Nazokat bolasiga tikilganicha qotib qolgan. Ko'zlarini katta ochganicha nafasi ichiga tushib, ertak aytayotgan o'g'ilchasining o'ziga tik boqmayotgan – ohuning bolasiniki misol bezovta va dardchil nigohlariga ko'z tikkancha toshday qotib qolgan.

aytdi. Bu orada poliklinikadan jo'natilgan shifokor kelib, bolani tekshirdi, har kuni olayotgan ukollarini qilmoqchi bo'ldi. Bolakay doimgiday yig'lamasdan va ortiqcha shikoyatsiz, bolalarga xos bo'lmagan mutelik bilan ukollarini jimgina oldi.

Poliklinika shifokori jo'nab ketgach, ona va bola o'rin solib, to'shakka cho'zildi. Nazokat uxlashni xayoliga keltirmayotgan o'g'lini bag'riga bosib, erkalatarkan, "bugun ahvoli picha tuzukka o'xshaydi" deb o'yladi ichida.

Bolakay mitti, yumshoq qo'lchalari bilan onasining yuzidan silarkan, so'radi:

Mudofaaga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkilotlarida

AMALIY KO'MAK BERILMOQDA

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkilotining Navoiy viloyati kengashi tasarrufidagi Zarafshon shahri o'quv sport-texnika klubi tomonidan yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash borasida salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, ko'plab hamkor tashkilotlar ko'magida ham jismonan, ham ma'nan sog'lom, har tomonlama barkamol va yetuk avlodni tarbiyalash, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, yoshlarni turli salbiy ta'sirlardan asrash hamda sportni umumxalq harakatiga aylantirish, uyushmagan yoshlarni sport seksiyalari va to'garaklariga jalb qilish ishlari izchil davom ettirilmoqda.

- Bu sa'y-harakatlarimizning barchasi yoshlar bandligini ta'minlash va bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishga qaratilganligi bilan yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda, - deydi O'STK

boshlig'i Zafar Xolbo'tayev. - Shu bois klubda sportning texnik va amaliy turlarini rivojlantirish, turli sport musobaqalarini tashkil etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Birgina o'tgan yil mobaynida Zarafshon shahridagi 13 ta umumta'lim maktabining yuqori sinf o'quvchilari ishtirokida bir necha bor o'q otish sporti bo'yicha musobaqalar o'tkazildi. Klub a'zosi bo'lgan sportchimiz Nasiba Karimova o'tgan yili Namangan shahrida o'tkazilgan o'q otish musobaqasida faxri o'rinni egallab, viloyatimiz sharafini munosib ravishda himoya qildi.

Ayni paytda O'STKda nafaqat sport turlarini rivojlantirish, balki yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash hamda ommaviy kasb xodimlarini tayyorlash ishlari ham yaxshi yo'lga qo'yilgan. Shu kunlarda klubda "A", "B", "BC", "C", "E" hamda "D" toifali haydovchilar tayyorlanmoqda.

Bundan tashqari, joylardagi boshlang'ich tashkilotlarda mardlik va jasorat darslari, harbiy xizmatchilar, faxriylarning yoshlar bilan

uchrashuvlari tashkil etilmoqda. Chunonchi, Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan "Vatanparvarlik oyligi" doirasida "Yangi O'zbekiston armiyasi mamlakat qudrati, yuksak g'urur va sadoqat timsolidir!" shiori ostida o'tkazilgan ma'naviy-ma'rifiy tadbir va ochiq eshiklar kuni shunday tadbirlar sirasidandir.

Bir so'z bilan aytganda, mazkur klubda yoshlar orasida harbiy-vatanparvarlik va sog'lom turmush tarzini targ'ib etish, ularni sport to'garaklariga jalb etish borasida muayyan natijalarga erishilyapti. Shuningdek, "Yoshlar daftari"ga kiritilgan yoshlar va kam ta'minlangan oilalar farzandlariga ham ko'plab qulayliklar yaratilgan. Bunday yoshlarning haydovchilik va hayotda kerak bo'ladigan qo'shimcha kasb-hunarlarini egallashlarida amaliy ko'mak berilmoqda.

TO'GARAKLAR YOSHLAR KAMOLOTIDA

Ayni paytda ko'plab a'zolari o'zida birlashtirib faoliyat olib borayotgan O'zbekiston Respublikasi mudofaasiga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkilotining Buxoro viloyati kengashi tasarrufidagi Vobkent tumani o'quv sport-texnika klubi jamoasi tuman yoshlariga biror bir kasb-hunar o'rgatish, ularning har tomonlama yetuk shaxslar bo'lib yetishishi yo'lida astoydil harakat qilmoqda.

Xo'jalik hisobida faoliyat yuritayotgan tashkilotda ayni paytda "B", "BC", "C", "E" hamda "D" toifali haydovchilar tayyorlanmoqda. Shuningdek, yoshlar va fuqarolarni mudofaa sohasidagi boshlang'ich bilimlarga o'qitishda va ularni harbiy xizmatga tayyorlashda davlat

hokimiyati organlariga ko'maklashish maqsadida tuman hokimligi, mudofaa ishlari, Yoshlar ishlari agentligi, maktabgacha va maktab ta'limi bo'limlari va boshqa ko'plab tashkilotlar bilan hamkorlikda tadbirlar rejasi ishlab chiqilib, amalga oshirib kelinmoqda.

- Ayniqsa, "Vatanparvarlik oyligi" doirasida o'tkazilgan ma'naviy va harbiy-

vatanparvarlik targ'iboti borasidagi tadbirlar shular jumlasidandir, - deydi O'STK boshlig'i Bozor Boltayev. - Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan tumandagi 8- va 37-umumta'lim maktablarining yuqori sinf o'quvchilari va klub a'zolari ishtirokida o'q otish, arqon tortish musobaqalari tashkil etildi. G'oliblar tashkilot tomonidan munosib ravishda taqdirlandi. Ayni paytda yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazish maqsadida klub qoshida "Havo miltig'idan o'q otish", "Triatlon", "Karting" kabi

seksiyalar faoliyat ko'rsatmoqda. Bu to'garaklarda shug'ullanayotgan ko'plab yoshlar turli musobaqalarda

sovrinli o'rinnlarni egallab kelmoqda.

Shu o'rinda ta'kidlab o'tish joizki, o'quv sport-texnika klubida yoshlar uchun barcha kerakli shart-sharoitlar yaratilgan. Tuman yoshlarining sport to'garaklariga jalb etilishi ularning kamolotida, yuksak natijalarga erishuvda qo'l kelmoqda. Shu bois tizim tashkilotlari o'rtasida o'tkazilayotgan turli yo'nalishdagi musobaqalarda vobkentliklar yuqori o'rinnlarni qo'lga kiritmoqda.

SABR DARAXTIDING MEVASI

Bir bor ekan, bir yo'q ekan. Katta bir shahar bo'lgan ekan. U yerning aholisi judayam mehnatkash ekan. Bu shaharda bir etikdo'z yashar ekan. Uning Ko'sa ismli o'g'li bor ekan. Etikdo'z har kuni charchab ishdan qaytganda Ko'sa bilan suhbatlashar, bolasining biyron javoblaridan yayragan etikdo'z birpasda charchog'ini unutilib yuborarkan. Kunlar o'taveribdi. Ko'sa ham ancha ulg'ayibdi.

"O'g'lim ulg'ayib qoldi, endi unga biror hunar o'rgatish kerak. Unga o'z kasbimni o'rgatsammikin? Axir bir umr mana shu etikdo'zlikning orqasidan ro'zg'or tebratib kam bo'lmadim", deb o'ylabdi etikdo'z.

Ertalab nonushta payti yoniga Ko'sani chaqiribdi.

– O'g'lim, ancha katta bo'lib qolding, endi biror hunar o'rganishing kerak, – debdi.

– Men pichoq yasashni o'rganmoqchiman, – debdi Ko'sa kutilmaganda.

Etikdo'z o'g'lini pichoqchiga shogirdlikka beribdi. Ko'sa pichoqchining ustaxonasida pichoq yasashni o'rgana boshlabdi. Oradan bir hafta o'tgach, Ko'sa bu ishdan zerikib, ustaxonaga bormay qo'yibdi. Etikdo'z o'g'lidan buning sababini so'rabdi. Shunda Ko'sa:

– Har kuni bir xil ishni takrorlayverish jonimga tegdi. Ortiq ustaxonaga borishni xohlamayman, – debdi.

Ko'sa uyda bir necha kunni o'tkazibdi. Pichoqchi usta undan xavotir olibdi. Og'ir mehnat toliqtirib qo'ydimikan, deya shogirdidan xabar olgani kelibdi. Qarasa, Ko'sa soppa-sog' emish.

– Nega ustaxonaga bormay qo'yding? – deb so'rabdi usta.

– Olov yoqish, metallni eritib qolipga quyish, uni sovuq suvga solish, uni bilan urish – hammasi jonimga tegib ketdi. Bitta

pichoq yasash uchun qancha mehnat qilishimga to'g'ri keladi. Men bunaqa ishlashni xohlamayman, – debdi Ko'sa.

Shunda usta Ko'saga qarab:

– Ey Ko'savoy, sen hali sabr daraxtining mevasini totib ko'rmagan ekansan. Sening xatong mana shunda, – debdi.

Kechqurun ota-onasi ishdan qaytgach, Ko'sa ulardan sabr daraxtining mevasi haqida so'rabdi.

Ota-onasi u dunyodagi eng totli meva ekanini, kimki o'sha mevadani yeb ko'rsa, dunyodagi eng baxtli, eng badavlat insonga aylanishini aytibdi. Ko'saning o'sha daraxt mevasidan judayam totib ko'rgisi kelibdi.

Tuni bilan sabr daraxti haqida o'ylabdi. Ko'sa tong otishi bilan sabr daraxtini qidirib yo'lga chiqibdi. Dastlab u erta sahardan terga botib issiq

tandirda non yopayotgan novvoyni uchratibdi. Undan sabr daraxti haqida so'rabdi. Novvoy sabr daraxti mevasidan totib ko'rgani uchun to'q-farovon yashayotganini aytibdi.

Ko'sa yo'lida yana davom etibdi. Yo'lida u bobodehqonni uchratibdi. Undan ham shu haqda so'rabdi. Bobodehqon ham shu meva sabab umri to'kinlikda o'tayotganini aytibdi. Ko'sa yo'l yuribdi, yo'l yursa ham mo'l yuribdi. Yo'l-yo'lakay juda ko'p odamlarni uchratibdi. Odamlarning bari sabr daraxti mevasi dunyodagi eng totli meva ekanini, uni totib ko'rmaganlar hech qachon baxtli bo'lolmasligini aytibdilar-u, lekin uning qayerda o'sishini aytmabdilar.

Ko'sa sabr daraxtini juda uzoq qidiribdi, lekin topa olmabdi. U charchab-horib, uyiga qaytibdi. Ertasi kuni Ko'sa barvaqt turib, pichoqchining ustaxonasiga boribdi. Pichoqchi o'choqqa olov yoqib, ishini davom ettirayotgan ekan. Ko'sa ustaga:

– Siz menga sabr daraxti qayerda o'sishini aytmadingiz, men uni hech qayerdan topa olmadim, – deb arazlabdi.

– Xafa bo'lma, agar uni astoydil topmoqchi bo'lsang, har kuni mening oldimga kelib, hunarimni o'rgan.

O'shanda sabr daraxti qayerda o'sishini aytaman, – debdi usta.

Ko'sa sirli daraxtni topish ishtiyoqida har kuni erta saharda ustaxonaga kelib, qorong'i tushguncha qunt bilan pichoq yasashni o'rgana boshlabdi. Kunlar o'taveribdi. Ko'sa ishga shunchalik berilib ketibdiki, charchoqni ham, zerikishni ham unutilib yuboribdi. U turli-tuman dastali, bir-biridan chiroyli

pichoqlar yasabdi. Ko'sa yasagan pichoqlar odamlar nazariga tushibdi. Bir kuni ustoz yoniga kelib:

– Sabr daraxtini topmoqchi eding. Uni topding. Maqsadi yo'lida uchragan qiyinchiliklarga chidab, mehnatdan bo'yin tovlamagan insonlarni sabr daraxtining mevasini totib ko'rgan ekan, deyishadi, – debdi.

Ko'sa ustozidan minnatdor bo'libdi. U ustozining sabr daraxti haqida aytganlarini bir umr yodidan chiqarmabdi, hech qachon mehnatdan qochmabdi. U yasagan pichoqlarning dovrug'i yetti iqlimga yoyilibdi. Ko'sa o'zi orzu qilganidek dunyodagi eng baxtli, eng badavlat insonga aylanibdi.

POSBON YIGIT

(bolalarga)

Orzularim osmoncha,
Osmon yigit bo'laman,
Kelajakda shu yurtga
Posbon yigit bo'laman!

Sport bilan do'stlashib,
Bilakda kuchim toshib,
Zo'rlar bilan bellashib,
Polvon yigit bo'laman!

Ulug'lab yurt nomini,
Oqlab tuz-u nonini,
Ko'targuvchi shonini
Davron yigit bo'laman!

Chempion qancha akam,
Azamatdir chinakam,
Navbat yetsa menga ham,
Arslon yigit bo'laman!

Ayb sanalmas hech orzu,
Ustoz shogirdga ko'zgu,
Kun kelib men ham mard-u
Maydon yigit bo'laman!

Orzularim osmoncha,
Osmon yigit bo'laman,
Kelajakda chempion
Komron yigit bo'laman!

Orif TO'XTASH,
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zosi, shoir

Biz bilmagan haqiqatlar

✓ Platon inson yuragini "ehtiroslar makoni" deb atagan. Darhaqiqat, kishi xursand bo'lganda yoki qattiq g'amga botganda yurak odatdagidan tezroq ura boshlaydi.

✓ Mashina 32 km masofani bosib o'tish uchun qancha energiya sarflasa, yurak ham organizm uchun har kuni shuncha energiya sarflaydi. Olimlarning aniqlashicha, yurakning inson hayoti davomida ishlab chiqargan energiyasi Oyga borib kelish uchun yetar ekan.

✓ Insonlarni faqat urg'ochi chivinlar chaqadi! Ha, bu ayni haqiqat. Zoologlarning fikricha, urg'ochi chivinlarga tuxum qo'yish uchun ko'p miqdorda protein kerak bo'lar ekan, chivinlar esa o'zlari uchun kerak bo'lgan proteinlarni insonlardan oladi.

✓ Siz bakovullar haqida eshitgansiz, ammo ularning vazifasi nimalardan iborat ekanini bilasizmi? Bakovullar xonlik davrlarida saroylarda yashagan. Ularning vazifasi esa xonga tortiladigan taomlar ta'mini, mazasini, unga zahar solingan yo solinmaganini bilib berish bo'lgan.

✓ Mamlakatimizda juda ko'p universitetlar faoliyat olib boradi. Bu esa yurtimiz yoshlarining o'zlari istagan yo'nalish bo'yicha bilim olish imkoniyatini yaratadi. Lekin ajablanarlisi, Yevropaning rivojlangan mamlakatlari qatorida bo'lgan, aholi turmush darajasining o'sishi bo'yicha yuqori o'rinda turuvchi Lyuksemburg davlatida birorta ham oliy o'quv yurti yo'q ekan. Bu mamlakatda o'qishga ishtiyoqi baland bo'lganlar xorij universitetlarida tahsil olib qaytarkan.

✓ Tennisga qiziquvchi kishilar Roland Garros korti haqida albatta eshitgan. Roland Garros 1888-1918-yillarda yashagan harbiy uchuvchi bo'lib, aslida, u tennisni yomon ko'rgan. Uning do'stlari va sheriklari o'zlari uchun aerodrom yoniga katta tennis korti quradi va do'stlari Rolandning jig'iga tegish uchun bu kortni uning nomi bilan ataydi. Qarangki, ushbu kort haligacha uning nomi bilan ataladi.

✓ Odamning kipriklari qancha yashashi haqida eshitganmisiz? Kishi husniga husn qo'shuvchi, ko'zni chang-g'ubor zarralari va mayda hasharotlardan saqlab turuvchi kipriklar o'rtacha 90 kun yashar ekan.

✓ Azaldan Sharqda do'ppini ayollar tikib, to'y-hashamlarda o'zlari erkaklarga kiydirib qo'ygan. Bu ayollarning erkaklarga bo'lgan cheksiz hurmatini ifodalagan. Erkaklar esa ayollarga befarq emasligini, qolaversa ayollar oldida o'z xokisorligini bildirish maqsadida

ayollar mahsisini tikkan. Hayratlanarlisi, bu an'ana hozir ham davom etib kelmoqda. Tarixda va hozirgi kunda ham birorta mahsido'z ayolning bo'lmagani fikrimiz isbotidir.

✓ 1938-yili elektrokurtkalar ixtiro qilingunga qadar qilichbozlar oq rangli kiyimda, qilichlarini siyohga botirib olib, musobaqalarda ishtirok etgan. Nega oq rang, deysizmi? Chunki bu rang har ikki tomonning hisobda adashmasligi uchun yordam bergan.

✓ Agar haqiqiy kemaning o'zini yoki uning suratini ko'rgan bo'lsangiz, uning korpusida ikki qator suv chizig'i, ya'ni vaterliniya tortilgan bo'ladi. Bu chiziqlar agar kema chuchuk suv bo'ylab harakatlansa, birinchi chiziqqacha, sho'r suv bo'ylab harakatlanadigan bo'lsa, ikkinchi chiziqqacha yuk ortishi mumkinligini bildiradi. Sho'r suvning zichligi chuchuk suvdan ko'proq ekan bunga sabab ekan.

✓ Hindu qabilalarida ism juda kerakli detal hisoblanadi. Ular ismlarni tashqi ko'rinishi, fazilati va xarakteriga qarab belgilagan. Erkaklari o'tkirtish, lochinko'z, burguttumshuq, ayollari uzunsochlaylak, chaqqonbaliq va hokazo kabi. Odatda, ismdan chaqirish, buyruq yo topshiriq berish maqsadida foydalaniladi. Shu sababli hindular kar-soqov tug'ilganlarga eshitmasa, ismni uvol qilib nima qilamiz, deb chaqaloqqa nom bermas ekan.

✓ Shimoliy Amerika hindulari qattiq baqirishdan yaxshi qurol sifatida foydalangan. Shuning uchun ular bolalarini juda kichkinalik paytidan boshlab tog'lar tagiga va daralarga olib chiqib, kuchli va qattiq baqirishni o'rgatadi. Bilasizmi, hindular bu "qurol"ni ishlatganda hatto bizon esidan og'gan, ayiqlar esa qo'rqib, daraxtga chiqib ketgan ekan.

Internet materiallari asosida tayyorlandi.

@Vatanparvargazetasi_bot
"Vatanparvar" birlashgan tahririyati bilan bog'lanish uchun telegram bot

SHU SONNING
ELEKTRON SHAKLI

VATANPARVAR

MUASSIS

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MUDOFAA
VAZIRLIGI

www.mudofaa.uz

Tahririyat kengashi:

general-mayor Hamdam Qarshiyev
polkovnik Otabek Yuldashev
polkovnik Alisher Boboxonov
Maqsud Abilov

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti - "Vatanparvar" birlashgan tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.

Bosh muharrir vazifasini
vaqtincha bajaruvchi: podpolkovnik
Gulnora Xodjamuratova

ISSN 2010-5541

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2008-yil 6-iyunda 0535 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Telefonlar:

kotibiyat: 71 260-36-50
buxgalteriya: 71 260-35-20
yuridik bo'lim: 71 260-29-41
faks: 71 260-32-29

Navbatchi: katta leytenant Dilshod Ro'ziqulov
Sahifalovchi: Begali Eshonqulov
Musahhih: Mastura Qurbonova

Buyurtma: V-5683
Hajmi: 6 bosma taboq
Bichimi: A3
Adadi: 34 704 nusxa
Bosishga topshirish vaqti: 14:00
Topshirildi: 14:30

Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar.
Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop etilishiga "O'zbekiston" NMIU mas'ul.

Gazeta juma kuni chiqadi.
Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqib boshlagan.

Nashr ko'rsatkichi: 114.
Bahosi: kelishilgan narxda.

"O'zbekiston" nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahri, Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:
100164, Toshkent, Universitet ko'chasi, 1-uy.